

Euskararen egoera Nafarroan

e uskarak Nafarroan bizi duen atzerakadak, tamalez, mende askotako iraupena du dagoeneko. Hala ere, eta guk bizi dugun garaiotara itzuliz, azken hamarkada honetan Nafarroan agintea daukatenen eskutik euskarak jasaten duen eraso eta bazterkeria instituzionalaren aurrerari historikorik aurkitzea ez da lan erraza. Nafarroako lurraldean, gizartean eta eguneroko bizitzan euskararen eta euskal kulturaren kutsua duen agerpen oro desegituratu eta zokoratzeko asmoz, hainbat eta hainbat neurri politiko hartu dira azken urte hauetan.

Presio horrek, erantzun irmo bat antolatzeko premia azpimarratzeaz gain, euskaltzalegoa etsipenean erortarazteko arriskua ere ekar dezake. Egoera ilun honetatik irteteko euskaltzale guztion artean bideren bat topatu beharko litzatekeela uste dugu. Beraz, auzi horrek ekar ditzakeen eragin eta kalteen eta aurrera egiteko eman beharko litzaiokeen erantzunaren inguruko iritzia eskatzeko asmoz, hainbat lagunengana jo dugu: horien artean ditugu, Nafarroako kulturgintzan eta euskalgintzan zeresan zuzena duten hainbat erakunde eta elkartetako kideak (besteak beste, AEK, IKA, *Nabarra* aldizkaria, Euskalerrria Irratia, Oinarriak plataforma, Ikastolak, Euskaltzaindia, Kontseilua...). Guztira hamabi lagunengana bildu ditugu.

Ondoren, aditu horiei egin dizkiegun hiru galderak aurkezten ditugu:

- 1.- Nola baloratzen duzu azken urte hauetan Nafarroako agintariak euskararen inguruko hizkuntz politikaren esparruan hartzen ari diren erabaki eta neurriak? Zein eragin (kalte) uste duzu izan ditzaketela epe labur, ertain eta luzera begira?
- 2.- Zer iritzi duzu euskalgintzaren alorretik, oro har, neurri ildo horri ematen ari zaion erantzunaz? Egokiak al dira, zure ustez, politika horren aurrean euskaltzaleen aldetik planteatzen diren aterabideak?
- 3.- Zein izan beharko luke, etorkizunari begira, euskalgintzak hartu beharko lukeen ildo estrategikoa neurri horiei aurre egiteko? Nola jokatu beharko lukete Nafarroako euskaltzaleek? Eta zein zeregin bete beharko lukete aurrerantzean ere Euskal Herriko gainerako euskaltzaleek?

Gontzal Agote

1.- Nafarroan euskararen alde lan egitea, edo besterik gabe euskaraz bizi nahi izatea, ez da sekula gauza erraza izan, baina azken urteotan UPNren Gobernuak gure hizkuntzaren kontra, eta oro har euskal kultura eta «euskal» kutsua duen orenen kontra, abiarazi dituen ekimenek are makurrago egin dute normalizazioaren bidea.

Duela urte batzuk Gurrea eta bere morroiek euskararen kontra abiarazitako dinamika, hain zuzen ere PSN eta CDNren laguntzaz gehiago osoa balute bezala gobernatzen dutenetik, ezin da testuinguru orokometik isolatu: pentsamendu eta ekintza bakarreko garai ilunotan diferente pentsatzen duenarentzat zirrikituak gero eta estuagoak diren honetan, Nafarroan euskalduna izatea, edo izan nahi izatea, disidentea izatea da. Begirunerik merezi ez duen oztopoa.

Horregatik, agintean dagoen alderdiak (baita harekin batera gobernatzen duen 100 urteko egunkariak ere) euskara «politikatik» deslotu behar dela behin eta berriz errepikatu arren, argi dago erabat politikoa dela Pegenauteren gidaritzapean egiten ari den hizkuntza politika. UPNk oso ongi baitaki, inork baino hobeki, euskara eta euskaltasuna eskutik helduta doan bikotea dela, hizkuntza duenak euskal kontzientzia izateko aukera handia duela, egungo identitate joko hauskorra kolokan jartzeraino. Historian zehar izan badira ere, gero eta neketsuago da gainontzeko euskal herrialdeen aurkako jarrera onartzen eta babesten duen euskalduna edo euskaltzalea den nafarrik aurkitzea.

Denbora bere aurka dute Nafarroako egungo agintariek, batetik, politikaren zikloak labur samarrak direlako, eta, bestetik, kostata izan arren, euskaldun edo euskararen aldeko jarrera aktiboa dutenen kopurua emendatzen ari delako. Hori dela eta, azken hogeitau urteotan euskaltzaleen lanari esker maila instituzionalean lortutako apurrak deuseztatzea izan da legegintzaldi honetan helburu nagusia.

Ikusteke dago euskararen deabrutzearen ondorioak zeintzuk diren, baina euskaldunok katakonbetara bidali nahi izate horrek sikiera balio beharko luke baieztatzeko instituzioetako babesa bitartekoa dela beti eta ez dela inoiz helburu bihurtu behar.

- 2.- Ezinbestekoa da aurreko erantzuna honekin lotzea, gaur egungo egoeraren ardura osoki UPNri egoztea errazegi hartzen den jarrera baita gure artean, komunitate euskaldunarekiko autokritika garai goxoagoetarako utziz. Izan ere, azkeneko erasoaldiak zer edo zer agerian utzi badu, euskalgintzaren, bere zabalenean, eta komunitate euskaldunaren ahulezia nabarmena izan da. Luze eztabaidatzen ahal da ahulezia horren benetako neurriaz eta horren zergatiak, baina erasoaldiari aurre egiteko dagoen ezintasuna ezkutatzek ez du egoeraren azterketan lagunduko. Are gehiago, indar eskasiaren jakitun dira hemengo agintariak eta hori profitatu nahi izan dute bere estrategia azkartzeko, desgaste handiegirik nozitu gabe.

Oharkabean edo beste ezertarako aukerarik ez zuelako, euskalgintza erantzunaren dinamikan sartu da bete-betean, deketo-manifestazio-printsaurako-helegite dinamika nekagarrian indarrak ahituz. Egia da bestelako biderik planteatu denean, errenta aitorenpeko eragozpen fiskala kasu, ekimen horiei euskalgintzako talde askok eskainitako babesa eta euskaltzaleen aldetik jasotako erantzuna ez dira espero ahal zen bezain zabalak izan.

Azkenaldian alor gehienetan horren zabaldua dauden indar sakabanaketak eta gure arteko mesfidantzak eragina izan dute Nafarroako euskalgintzan eta, arerioa zein den argi egon arren, orain arte ez da modurik izan kaltetutako eragile guztien artean gutxieneko oinarri batzuk adosteko eta epe ertain-luzeko estrategia bateratua zehazteko.

- 3.- Ezkor samar aritu naiz aurreko lerrootan eta ez nuke gogeta xume hau hainbat alderdi positibo nabarmendu gabe bukatu. Izan ere, azken urteotako erasoaldiak ez lituzke lanbrotu behar euskarak eta euskaltzaleen Nafarroan egin dituzten aurrerapausoak. Karramarroen modura ibilt-

zera kondenatu gaituzten honetan etsipenerako joera izaten dugu maiz, eta, nahiz eta egoera batere samurra ez den, botere gunetik datozen erasoek ez lukete azterketa razionala behar baino gehiago ozpindu beharko.

Aitzitik, euskarak Nafarroan lortutako garaipen txikiak errepasatzeak eman beharko liguke aurrera begira egin beharreko urratsen gakoa. Haizea kontra beti, orain dela hogeita bost urtetik hona hainbat gauza lortu baditugu gizabanako zein euskalgintzako taldeen lan eta kemenari esker izan da, hortik etorri dira urte hauetan guztietan Administrazioari ostutako apurrak.

Alde horretatik, euforian erori gabe, oso inportantea da etsipena ez nagusitzea. Horrekin batera, momentuko erantzunaren dinamikaren gainetik gutxieneko oinarriak zeintzuk diren finkatu behar da, Oinarriak plataformak bere sorreran egin zuen moduan. Baina hori guztia bezain inportantea da dagoen indarra ongi neurtzea eta, sakabaketa-ren dinamika antzuan erori ordez, urratsez urrats egituratzea Nafarroa euskalduna.

Zeren, orain arte gertatu den moduan, irtenbidea euskalgintzak egiten ahal duen indar metaketatik etorriko baita, baina ez mobilizazio jakin baten inguruan baizik eta euskaldunon eskubideen aldeko benetako kontzientziazio baten inguruan. Eta horretan oso inportantea da gurean oso gehiengo zabala diren erdaldunen benetako inplikazioa lortzea, «euskararen aldekoa naiz» jarrera epe-la nafar guztion, euskaldun zein erdaldun, hizkuntzaren defentsa aktibo bihurtuz.

Bestetik, botere gunetan izaten ahal diren balizko aldaketen zain egotea euskararen etorkizuna Nafarroan testuinguru politikoaren joan-etorrietara kondenatzea izanen litzateke. Ez baita ahaztu behar urte hauetan guztietan UPN izan dela euskararen kontrako politikaren ageriko aurpegia, baina hori ezin izaneren zela PSN eta CDNren laguntzarik gabe aurrera eraman. Epe motz-motzean indar banaketan aldaketa handiegirik espero ez denez, bide instituzionala baztertu gabe herri ekimenetik eta euskaldunon eguneroko jardueratik sortu beharko da euskararen etorkizuna Nafarroan.¶

Mikel Aldasoro

1.- Azken bi-hiru urteetan asko idatzi da Nafarroako Gobernuaren hizkuntza politikari buruz eta, horren haritik, Nafarroako euskalgintzari buruz. Ikusitakoak ikusita zaila da funtsean gauza berririk esatea, eta erraza ordea zerbait berria erantsi nahiarri jarraiki egiturazko elementuen izaera desitxuratzea. Hogeita hamar lerrotan, zer esanik ez.

Gizarteak erakutsitako konpromisoaren itxaropen hazia eta politika ofizialak bere horretan jarraitzen duela baieztatzeak eragin lezakeen etsipenaren artean gauden honetan, lanerako ilusio berritua eta zenbait arlotan goia jo ondoren (matrikulazioa, helduen euskalduntzea, unibertsitatea...) erabat maldan behera abiatu aurretik zuzendu beharrak estututa, asmoz handi eta baliabideetan urriago, egunerokotasun horren testuinguruaren orrazketak present beti baina aipatu gutxitan aipatzen direnak jasotut zertzelada batzuetan.

«*Diario de Navarra-ren*» *sindromea*. Jakina da egunkariaren hedapena (50.000 ale). Bere eragina totem bat euskalgintzarentzat, kastrozio konplexu hiperbolikoa. Oraindik orain inork ez du azterketa serio eta sistematikorik egin bere eraginaren neurketara hurbiltzeko (irakurleen perfla, irakurle horiek albiste eta sekzio desberdinei eskaintzen dieten arreta, euskararen inguruko iritzia osatzerakoan duen eragina), horregatik suposatutzat ematen da dena, den-dena, euskalgintzak bere norabidearen argia orrialde horietako lerro artean topatu behar duela barne. Erregea jantzita, omen?! Jantzita... euskararen aldeko mobilizazioetan parte hartzen duten milaka eta milaka lagun aho, belarri eta eguneroko harremanen komunikazio sarea erabat gutxietsi arte.

2.- *Praktikoak izanda*. Aritmetika parlamentarioan erraza da kontuak ateratzea, PSN konbentzitzen eta erakartzen dago

gakoa, eta hitzartu. Eta hitzarmenetan zerbait eskaini behar da trukean. Hemen euskararen aldeko balantza pisuzko eskubidez eta argudioz bete beharrean, maximalismo kaltegarritzat jotzen dira oinarrizko eskubideak, eta tamainako erretagoardia exkaxarekin trukean eskain daitekeen gauza bakarra aldarrikapenen narkotizazioa da (eta arrakasta izatekotan gero eta gutxiago, ezinbestean). Hizkuntza eskubideen bermea eta eskubideen urraketa salaketa normalizazioaren aldeko neurri aurrerakoigoak bultzatzeko indar palanka izan beharrean (ikuspegi «posibilista» garatzeko ere ezinbesteko elementua euskararen aurkako jarreren aurrean), palanka horren deuseztapena bihurtzen da EAEn ardura instituzional gorenak dituzten alderdien lehentasun. Nafarroan atzetik-atzetik arrasto berean.

Okerragoaren beldur. Beti gerta daitekeelako gauzak okerrera egitea, jite patetikoko baikortasuna, ikuspegi «*praktikotik*» errenta gutxikoa beherantzako interesarekin eta salgarria, bereziki orain bezalako itolarrietan. Okerragoak ere okertzen jarraitzeko aukera izango du, baina okerrera baliabide eta babes instituzionalarekin batera euskararekiko atxikimendua eta hizkuntza eskubideen kontzientziak euskalgintzan bertan zein gizartean duten itzala galtzea da. Okeren-okerrera hori izatea abiapuntua.

Hogeita bost urte eta etxeko lanak egin gabe. Puntako zenbat politikarik (abertzaleak) gaudituko lukete EGAREN ahozko froga hedabideen aurrean egindako adierazpenak, ekitaldi publikoetako hitzaldiak eta parlamentuko grabazioak aintzat hartuta?, eta sindikalistak? Ohikoa izaten jarraitzen du alderdi zein sindikatu horietako batzuen egoitzetara deitu eta telefono hartzaileak gazteleraz hitz egitera behartzea, baita ikastola batzuetan ere. Zer esanik ez lan hizkuntzari buruz, herri mugimendu abertzaleetan, hainbat ikastoletan, Euskara Zerbitzuko funtzionario askoren artean gaztelania da lan hizkuntza, edo euska-ñol kontzientza zuritzailea batzuetan, aurrerakoi itxura negargarrikoa gehienetan.

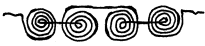
Legea, zirrikituak eta aingeruen sexua. Legea eta legeriaren potentzialitateari buruz hitz egiten delarik, hitz dotore eta luzimenduko porrostadetan aritzen dira «adituak»

errealitatera iristeko jauzia eman ezinik, gauzak diren bezala ez agertzeko ahaleginean. Alegia legea dena den hori dela (eta egiten den irakurketa hori, eta egiten den ezarpen hori, eta erabili ahal duenak egiten duen erabilera hori, irakurketa hori...), eta ez izan litekeen hura baldin eta..., ondorioztatu litekeen bestea ondorioak ateratzea gure esku ere ez dagoenean etab. Dauden zirrikitu guztiez baliatu behar delako, ezin baliatu ez dauden zirrikituez.

3.- *Erantzun eta eraiki. Nahi eta ezin.* Egitasmo eta garatu beharreko ideien faltan ez dago: hezkuntza, unibertsitatea, lan mundua, hedabideak, aisialdia, euskararen erabilera, kontzientziazioa, aldarrikapena, ekintza zuzena, salaketa iraunkorra eta eraginkorra, sedukzioa... Baliabide uriak, ordea, eta jendearen parte-hartzea bultzatzeko hor, ahalegina eta mugen artean. Borondate txarreko instituzio boteredun eta dirudunak batetik, borondate oneko instituzio boteregabe eta diru gabeak bestetik.

Formularen bila. Erromes olde baten pareko progresaldea ari da ataka honetatik modu atseginean, ahalegin pertsonal handirik egin gabe, militantzia eskema zaharkituetatik at, ondo pasatuz, lanari denbora eman gabe, poltsikoa ukitu gabe, bere lanpostu erosotik, meritu dominak ezker-eskubi banatuz, bakoitza bere etxean egonda eta besterik gabe orain arte egin duena eginda atakatik aterako gaituen formularen bila. Nik oraindik ez dut aurkitu.

Aterkiaren gainera ureztatzeaz. Ofizialtasuna eta hizkuntza eskubideak (bermea, garapena, proiektzioa...); eskolak euskaldundu beharra eta bertako hizkuntza ezagutzeko eskubidea, ekintza zuzena eta honen mezua (seinale erdaldun elebarraren ezabaketa, seinale elebidunen ezabaketa edo ordezkapena); hizkuntza politika bakarra eta egoera soziolinguistikora egokitutako neurri mailakatuak. Biak hala biak, denak egin beharrekoak eta ez aldi berean eta toki berean. Kontzeptuak eta edukiak, ezinbestean osagarriak baina maiz fetitxizatuak eta grafia zehatzaren esklabo, eta mamia behar bezala ez gizarteratzearen ondo-

rioz kamustuta, ofi-
zialtasuna EAEn eta
«bakarra» hitzaren mamua kasu.¶

Sagrario Aleman

1.- Maldan behitti ziztu bizian goazi, maldan goitti joatea horren zaila delarik! Eta guk tontorra jo nahi.

Euskararen normalizazioa dela eta, horrelakoxe inpresioa dut, helburua aski argi dugula, aldapa igateko indarrak eskaxak, hautatutako bidea, aurki ere, ez hoberena eta jaisteko bulkaka ari zaizkigunak indartsuak. Eta inpresioa besterik ez bada gaitzerdi!

Halare, erremedio txarra litzateke, etsipenez, gauzak bertan behera uztea.

Nafarroako Gobernuak euskaldunen eskubideak zapaltzeaz gain, zapalketa hori arau eta dekretu bidez legalizatu egiten duela eta nazkatuta gabiltza. Zoritxarrez ordea, batetik, Nafarroan gertatzen bada ere bereziki, ez da hemen hartutako neurria, Madrilen erabaki eta une honetan gauzatzeko toki aproposa den Nafarroan martxan jarri dena baizik, eta luze gabe besteetan jarri nahiko dutena. Bestetik, onartu diren neurriek Nafarroan bizi garen euskaldunoi besterik ez digute eragiten, eta guri bakarrik dagokigula aurre egitea uste badugu ere, beste herrialdeetako euskaldunekin hizkuntz komunitate bat osatzen dugun heinean, guziongana du eta izanen du ondorio.

Ondorioak zenbait dagoeneko ikusten ditugu, beste zenbait luzera agertuko dira. Kaltetuak arlo eta talde franko zuzenean, gehienak zeharka.

Paisaia aldatzen ari zaigu, zuhaitzak, eraikinak edota bideak gora-behera Pamplona-Iruñea ordez Pamplona kartel tzarra dakusagu. Jendeak, batez ere kargu koxkor bat dutenak, harro dira beren elebakartasunaz eta horrelako adierazpenak eta erantzunak ematen dizkigute.

Administrazioan ez dugu epe motzera nabaritutako orain arte ere ez baitzuten aplikatzen beraiek onartutako legea bera ere; hori dela eta maiz agertu dira kexu Euskal Zona deituriko udaletako alkateak. Esan bezala, ez dugu

nabarituko atzerakadarik administrazioan aurrera joan ez ginelako, baina sinbologian eta aurrera begirako posibilitatean ordea aldaketa handia dakar onartutako dekretuak. Legea ez zela betetzen salatzeke aukera bazen, eta oraintsu arte, gainera, euskara jakitea beharrezkoa zela uste zuen askok. Funtzionario izateko —gaur denek funtzionario izatea dute amets— ez da euskara beharrezko, eta honek jendeari euskararen balio eza ikustarazten dio: beraz, euskara ikasi? Haurrak euskaraz eskolatu? Nor aurkeztuko da euskara jakitea beharrezkoa den lanpostuetara euskal zonaldean, gero, noizbait, Iruñerrira etorri nahiko balu lanera, horretarako aukerarik ez duela izanen jakinda?

Administrazioan, Osasunbidean eta Irakaskuntzan orain arte hartu diren eta hartzen diren langile erdaldunek arlo horien erdarazko funtzionamendua ziurtatzen dute heldu den 30 urtean.

Irakaskuntzan bi muturretan muga latzak ditugu, euskaraz ikasteko oinarri sendoa eman dezakeen hartzaindegirik ia ez dugu, eta hizkuntzari prestigioa eman liezaiokeen Unibertsitateak erabat gaztelaniaz funtzionatuko duela ziurtatu digute bai UPNk eta bai PSNk proposatu duten plangintzarekin. Irakaskuntza prozesua hizkuntz oinarririk gabe hasi eta gazteek lan mundura sartzeko beharrezko dituzten ikasketak —Lanbide Heziketa eta Unibertsitatea— erdaraz izateak, makina bat guraso atzeratuko du bere haurra euskarazko eredura eramartetik.

Nafarroako Gobernuak hartutako neurri frankok zuzen-zuzenean jotzen du euskal instituzio, aldizkari edo irratien kontra, hauek itotzeko diru laguntzak murriztuz edo kenduz: UEU, *Nabarra*, *Nafarkaria*, Euskalerrria Irratia, Eusko Ikaskuntza eta Euskaltzaindiarekin egin duten bezala.

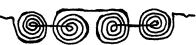
2.- Honen aurrean erantzuten ote dugun, eta ongi, modu egokian erantzuten dugun kezka gogorra du jendeak.

Xutik egon ezinik etxea botatzera heldu den pala tzarra nola geldiarazi? Ez da batere erraza asmatzen. Oihu, kalapita eta salaketak ez direla aski zalantzarik ez, normala ere bai horrelako erreakzioak izatea, baina ez aski, eta

ezta garrantzitsuena ere. Ez ote dugu hobe etxearen partak sendotzea eta etxea erabiltzea eta bertan bizitzea?

Gobernuak ezarritako neurri eta arauen kontrako adierazpen eta salaketak ugari izan dira, manifestazioak eta jende mobilizazioak ere franko eta jendetsuak gainera. Helegiteak ere jarri izan dira Gobernuaren erabakien kontra eta irabazi gainera epaitegian; baina Gobernua, muzin egin, eta ez axola azaldu da horren guziaren aurrean. Halere Gobernuari erantzun hori ematea egoki izan daiteke. Gobernuak daraman hizkuntz politika salatzeke, gure indarra erakusteko, elkar animatzeko edota zenbaitzuen euskararen aldeko kontzientzia lasaitzeko.

3.- Horiek baztertu gabe, euskalgintzatik egin beharreko garrantzitsuena eta hoberena, nire ustez, eguneroko lanari ekitea da, euskalgintzako talde bakoitzak bere tokitik, euskara irakatsiz, auzo eta herrietan erabilpena bultzatuz, en-

presak euskaldunetz, hizkuntza prestigiatuko duten jarduerak —erdaraz egiten ez direnak badira hobe— eginez...

Euskaldun gisa bizi garen heinean, ingurunea euskalduntzen dugun neurrian, Gobernua behartu egingen dugu beste politika bat egitera, halabeharrez. Guk ere, Gobernuak bezalaxe, egin egin behar dugu, eta Nafarroan egingakoa lege bihurtzen da urteen buruan.

Bitartean, udalerrri zenbaitetan herrietako euskalduntze planak egin ditzagun, herri eragile eta udalen arteko akordioen bidez, aukera izanzen baitugu horretarako seguraski. Mundu pribatuan ere badugu zereginik, eta askotan ez makala gainera, komertzio, instituzio, banketxe, elkarte eta abar euskaldunago eginez; paisaia aldatuz euskararen normalizaziorako egiten da aurrerapausoa.

Euskara prestigiatzeko eta euskararen alde jarrera sendotzeko kanpainen beharra badugu, baita beren buruak euskaltzaletzat dituzten horiek pittin bat astintzeko ere. Euskal *aldekotasunean* lo lasaian uzten ditugun horiek aktibatu beharko genituzke eta euskara ikastera bideratu, euskaldunentzat, euskaraz bizi nahi dutenentzat, oztopo

izan ez daitezzen. Beraz, irits gaitzkeen ingurune horretan, hurbil dugun horretan, eragin beharko dugu, eta ez, behin eta berriz, arras kontra dagoen eta erraz aldatuko ez den Gobernu honen hizkuntz politika aldarazten gure indarrak eta denbora alferrik galdu. Euskararen erabilpena eta hiztunen kopurua handitzetik etorriko baita Gobernuaren hizkuntz politikaren aldaketa, ez bestela.

Lege eta dekretuek zirrikiturik izaten dute, eta hauek horretan ez dira salbuespen; beraz, zirrikitu horiek bilatu, aurkitu eta hortik sartu beharko dugu guk, nahi eta behar dugun hizkuntz politika egitera Gobernuak markatzen digunari begira egon gabe. Legearen zirrikituak aprobetxatzeaz gain, intsumisioa zergatik ez? Hasieran talde ttikien erantzuna besterik ez da izanen baina.

Lanerako gogoia dugunok badugu, bada, zer eta non egin. Bakoitzak bere tokia bilatu, eta ekin, beharrezkoa ikusten duen horri. ¶

Dabid Anaut

- 1.- Nafarroan UPN (mugimendu kosmetikoak alde batera utzita, PSOE eta CDNren laguntzaz) gauzatzen ari den hizkuntza politika «berriaren» alderdi ikusgarrienetako bat, esaterako, errotuluen ingurukoa da. Izan ere, errotulu elebidunak kendu eta erdara hutsezkoak jartzea deigarria da, ikusgarria, eta euskararen aldeko amorratua ez denak ere nekez ontzat joko duena. Baina ikusgarritasuna eta momentuko beroaldiak gorabehera, helburu sakonago eta epe luzeagokoak gordetzen dira errotuluen inguruko eta, oro har, euskararen erabileraren inguruko dekretu, ekintza-plan eta neurri guztien atzean. Hain zuzen ere, euskara bizitza publikotik desagerraraztea da hizkuntza politika honen helburua, eta horretarakoxe diseinatu dute helburu horri ederki egokitzen zaion hizkuntza plangintza.

Hartu dituzten erabakiek eta neurriek etorkizunean ondorioak izan ditzakete: euskararen prestigioaren galera, matrikulazioaren jaitsiera, erabileraren murriztea... Izan ere, bizitza publikotik eta begien bistatik desagertzen den hizkuntzak, erabilera publiko eta sozial murrizteko hizkuntzak, «beharrezkoa» ez den hizkuntzak, nekez lortuko du herritarren atxikimendu erreala, efektiboa. Beste era bateko motibazioa ere, sormenezkoa, sinbolikoa, kulturala... beharrezkoa eta bultzatu beharrekoa den arren, hizkuntzaren erabilera publikoa, soziala eta «pragmatikoa» ezinbestekoa du euskarak Nafarroan, eta baita Euskal Herri osoan ere.

Nire ustez, hizkuntza politika jakin honen helburua euskararen etorkizunerako erabakigarria den «indiferenteen» gizarte sektore zabala da, herritar horiek euskarentzat irabazi ezean oso zail izanen duelako gure hizkuntzak bere etorkizuna eta biziraupena ziurtatzea, eta horiexek direlako egoera gatazkatsu baten aurrean edo aukera bat egin beharrean suertatuz gero (ingelesa eta euskararen artean, adibidez), erdaren mesederako izanen den praktika batera errazen lerratuko direnak.

Azken aldian administrazio publikoetan euskararen (ez-)erabilera arautzen duen dekretua eta horren inguruko mugimenduak ditugu aztergai, mintzagai, kritikagai eta nahi diren -gai guztiak. Baina esan behar da, zenbait euskaltzaleren aspergarri, eta alderdi legal hutsari erreparatuta, euskararen ajeak (estatusaz ari gara) eta batez ere ajeen iturburua urrutixeago bilatu behar ditugula. Atzerago begiratuta, baina bista-bistan, euskararen ofizialtasuna mugatzen duten 1986ko euskararen legea eta 1982ko Foruaren Hobekuntza ditugu eta, hori ere berta-bertan, 1978ko Konstituzioa. Inozokeria da pentsatzea euskararen arazoak zuzenketa legal hutsetik etorriko direnik, eta hizkuntza politika berri eta egokirik ezean edo hizkuntza komunitatearen barne indartzerik ezean ofizialtasuna onartze hutsak eta lege berria egite hutsak euskararen egoera konponduko dutenik. Baina inozokeria ere da, hizkuntzen berdintasunean eta hizkuntza eskubideetan oinarritzen ez den estatus legal asimetriko, desorekatu eta atzerakoi ba-

tek ez duela inolako eraginik euskararen normalizazioan. Gaur egun, duela 15 urte bezalaxe, euskarak ofizialtasuna behar du eta, orduan bezalaxe, oso bestelako hizkuntza politika ere behar du.

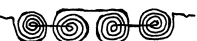
- 2.- Euskararen inguruan sortzen den dinamika sozial eta politikoan, askotan, alde batek markatu ohi du erritmoa. Hain zuzen ere, euskara museorako pieza bihurtu nahi duen sektore sozial edo politikoak markatzen du, dekretuak, debekuak, diru laguntzak... baliatuta. Eta euskararen aldeko indarrak askotan erantzunak antolatzen xahutzen dira, ezinbestean, erantzunik eman ezean segur aski kolpeak ugariagoak eta handiagoak izanen direlakoan. Euskalgintza, gizarteko dinamiketan diharduten gainerako eragileei gertatzen zaien bezala, «behar», «nahi» eta «ahal» aditzak jokutzen dabil. Gauza bat baita egin «behar» dena edo egin «nahi» dena, eta beste bat egin «ahal» dena.

Eta joko horretan, askotan entzuten dugun esaldi magikoa: «zerbait egin behar da». Bai, egia da, baina gutxienez jakin behar da «zerbait egiten ari garela». Ez da, dudarik ez dena, behar edo nahi dugun guztia, eta akaso ezta ahal dugun guztia ere. Baina makina bat jende ari da euskararen aldeko lanean eta borrokan bere aletxoak jartzen eta horrek, hain zuzen, euskaldunon hizkuntza komunitateak izan duen berezko bizitasunarekin batera, eta ez kasualitateak edo zerutik etorritako laguntzak, eragin du euskara XXI. mendearen hasieran oraindik ere hizkuntza bizia izatea.

Kontua da, egiten den horri guztiari etekina ateratzen jakitea, energiak ongi inbertitzea eta, zer esanik ez, hobetu beharrekoa hobetu eta aldatu beharrekoa aldatzea. Kritika eta autokritika, ezinbestekoak biak. Ez ondo-koa edo geure burua larrutzeko, eraginkortasuna handitzeko eta gure ahalegina errealitatera egokitzeko baizik.

- 3.- Euskararen aurkako indarrek badute estrategia, eta haiek duten bezalaxe, euskararen aldeko indarrek ere izan behar lukete. Baina ezin dugu pentsatu estrategia horretan miraririk edo gauza harrigarririk edo ustekabekorik as-

matuko dugunik. Ez dut uste, behintzat. Estrategiak balio beharko liguke energiari eta ditugun indarrei, elkarlanaren ondorio emankorren bitartez, etekin handiagoa ateratzeko eta, zergatik ez, euskararen inguruan lanean ari garen guztiok ahalegin eta ekarpen kolektibo nahiz positibo bateko partaide senti gaitezten. Eta horretan tokia dute euskalgintzaren bi plano nagusietan ari diren ekimen guztiek. Alde batetik, «eguneroko lanean» ari direnak, dela erabilera, dela motibazioa, sormena,

transmisioa, hezkuntza... Eta, bestetik, «eguneroko lan» horren indargarri eta potentzialtasunaren biderkatzaile izan beharko lukeen egoera sozio-politikoak bilatzen duten ekimenak, alegia, euskararentzat estatus berri bat (ofizialtasuna, hizkuntza eskubideen aitortza, hizkuntza politika berri bat) bilatzen duten ekimenak.

Inork ekimen harrigarri eta berritzailerik asmatu ezean (asmatzea ere gerta liteke), gaur egun egiten ditugunak hobeki eta zuzenago egiten ahalegindu beharko dugu, Euskal Herriko egoera soziopolitikoak ongi irakurtzen asmatuz eta euskararen munduak daukan barne indarra eta potentzialitatea ongi ulertuz. Baina, batez ere, etsipenaren mamuak astindu eta ez gelditu, horixe baita inora ez joateko modu segurua bakarra.

Honetarako, gizarteko hainbat mikroespaziotan lanean ari diren pertsona, talde eta guneez gainera, euskaltzaleok bilguneak eta elkarrekin jarduteko guneez ere behar ditugu, eta gaur egun Oinarriak eta Kontseilua (Oinarriak bera ere Kontseiluko partaidea da) hor ditugu, elkarlan hori antolatu eta bideratzeko, unean uneko ekimenare zabalagoak baztertu gabe.

Bestalde, gure zilborrari begira egotea ere ohiko ezauzgarria dugu. Egia da nahikoa lan dugula askotan gure ingurune hurbileko egoerak ulertzen eta bertan eragiten saiatzen, baina euskara ez da soilik Arbizuko hizkuntza, Nafarroako mendialdekoa, edo Nafarroakoa. Euskara Euskal Herriko hizkuntza da eta bere lurralde osoan da hizkuntza minoritario eta minorizatua. Paternalismoak saihes-

tu behar badira ere, nork bere esparrutxoia gestionatze hutsera mugatzea ere ez dut uste bide egokia denik, eta horretarako joera izan badugu euskalgintzan. Herri, eskualde edo herrialde bakoitzeko ezaugarri eta sentsibilitateak oso kontuan hartu behar ditugula egia bada ere, eta inteligentziaz eta malgutasunez jokatu behar badugu ere, uste dut Euskal Herriari ezarri zaizkion muga administratibo-politiko zorrotzak gure eguneroko jardunera ez ditugula mekanikoki eraman behar, eta gogoratu behar dugula euskara bat eta bakarra dela, euskaldun guztiona, eta denon artean atera beharko dugula aurrera. ¶

Mikel Arregi

1.- Euskaldun naizen aldetik, egiten dudan balorazioa negatiboa da, ez besterik. Erabaki da euskararekiko jarrera tolerantante batetik (praktikan aski ez zena euskaldunen hizkuntza eskubideak bermatzeko, emaniko urratsak minimoak izan baitziren) jarrera erasokorrera pasatzea, aditzera emanez nafar erdaldunen, hots, nafar gehienen bazterkeria ezin zela gehiago jasan.

Gaurko egoera hobeki ulertzeko, komeni da azaltzea arduradun politikoek hizkuntza politikaren aldaketa argudiatzeko erabiltzen dituzten arrazoiak:

- Nafarroa ez da Komunitate elebiduna. Nafar gehienak erdaldun elebakarrak dira eta euskararen ezagutza eskatzeak euskaraz mintzatzen ez den oro baztertzen du. Horregatik berriz onartu duten Foru Dekretua zorrotz eta eztabaidaezina da erakundeen irudi elebakarrari dagokionez, eta Administrazioarekiko harremanak euskaraz egin ahal izatea oztopoz jositako bide bihurtu da.

- Mundu globalizatu batean hizkuntza bat baino gehiago jakitea beharrezkoa da, baina euskara ez da ego-

kia bizi modernorako eta, geroari begira, askoz garrantzikoagoa da ingelesa ikastea.

- Euskara euskal nazionalismo espantsionista zabaltzeko elementua da eta erakunde terroristek nafar izaera aldatzeko erabiltzen dute.

Hau larria da zeren eta hiritarren hizkuntza eskubi-deekiko erasokorra den hizkuntza politika justifikatu nahi izaten baita erdaldunen ustezko bereizkeriarekin, datuek, hain zuzen, kontrakoa azaltzen dutenean. Edo euskaldunen hizkuntza eskubideen defentsa indarkeriarekin eta zinegotzien eraillketekin nahasten baitute, demagogia merkeena erabiliz hizkuntza eskubideen urraketa ez ikustearena egiteko.

Egin dituzten aldaketen helburuak hauek dira:

- Epe laburrean, jende askoren aldeko jarrera desaktibatzea, besteak beste, A eredia (elebidunak erdiesteko aski ez dena baina bai oso garrantzizkoa jarrera positiboa zehazteko orduan) hautatzen zutenena, irakaskuntzan ingelesa ezartzeko planaren bitartez oso egoera korapilatsua suertatzen ari baita, hizkuntzetarako (gaztelania, euskara, ingelesa) ordu kopurua neurririk gabe areagotzean. Halaber balio gabetu dira Administrazioan hiritarrei zerbitzua euskaraz eman liezaieketen langileak prestatzeko plan ahalketsuak. Hortaz, mezua argia da: ez egin euskaraz ez baitut ulertu behar. Finean, zenbait sektorereengan enplegua sortzeko duen balio instrumentala ezabatu nahi da.

- Epe ertainean, D ereduko matrikulazioa eragin dezake. Euskara Unibertsitatetik ezabatzeak edo Lanbide Heziketan ez eskaintzeak ezintasun eta etsipen sentimendua sorraraz dezake.

- Epe luzean zailagoa da aurreikuspenak egitea konbentziturata bainago euskararen normalizazioaren alde ari diren gizarte mugimenduek gaitasuna izanen dutela aldatzea sozial eta politikoa aktibatzeko, nafar guztien hizkuntza eskubideak, elkarrekiko errespetuan oinarriturik, aitortze aldera.

2.- Euskalgintzatik ematen den erantzuna bi maila hauetan kokatuko nuke nik:

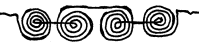
- Eraso/erantzuna dinamikaren ildotik datozen estrategiak: agintariek euskararen kontrako erabaki bat hartzen dute (azken dekretua esaterako) eta euskaltzaleok mobilizazioak egiten ditugu hori salatzeko, baina hartutako erabakiak indarrean segitzen du.

- Erdaldunei gure eskakizunekin bat egin dezatela eskatzen diegu aintzat hartu gabe erdaldunek ez dutela arazorik; are gehiago, gizartea elebidunduko litzatekeen neurrian euren arazoak areagotuko lirатеkeenaren uste osoa dute.

Honekin ez dut esan nahi gure eskakizunak zilegiak ez direnik. Euskararen ofizialtasuna, normalizazioa, hizkuntz eskubideen bermea eta abar toki guztietan defendatu behar diren eskubideak dira, guztiz demokratikoak gainera. Baina ez gara ohartzen erdaldunen ikuspegiak zilegiak izan daitezkeela, eta horren ondorioz gure mezuak ez direla behar bezala gizarteratzen. Adibidetxo bat: gobernuak salatzen dugu euskara errotuluetatik kentzeagatik eta ixilik geratzen gara gaztelania sprayz ezabatzen bada kartel elebidunetatik (noski ezin da parekatu erantzukizun maila: gobernuak herritarrak baztertzen ditu eta bestea erreakzio bat da). Baina iristen den mezua da euskara inposatu nahi dela.

Proposatzen diren aterabideak gehienetan ezin dira gauzatu agintariei gure ikuspegitik diseinatutako hizkuntza politika aplikatzea eskatzen diegulako. Gainera eskakizun horiek askotan alderdi abertzaleen eskakizunekin bat egiten dute, eta alderdi horien pisu politikoa txikia da. Ez dugu ahaztu behar lehia politikoan alderdi nagusiek ez dutela Euskal Herria kontzeptu politiko ezta kultural gisa ere onartzen, eta euskararen aldeko gizarte erakundeen eragina mundu ofizialean hutsaren hurrena da.

3.- Nafarroako beste hizkuntzaren, euskararen, normalizazioa begi onez ikusten da sektore askotan, inplikazio maila, intentsitate eta epeei buruz dagoen adostasunik eza begi-bistakoa bada ere. Premiazkoa da alderdi guztiek euskararen normalizazioa abian jartzea, aurreiritzirik gabe, onartezina baita herritarren hizkuntza eskubideak urratzen direnean «kontzientzia arazoak» direla medio gizartearen zati

handi bat baztert--
zea.

Euskalgintzak premia handiz bi lan hauei ekin behar-
ko lieke:

- Hizkuntz komunitatearen kohesioa, ikuspegi prak-
tikoago batetik. Mundu ofizialak egungo koiunturan eus-
kaldunok eskatutako ia guztiari muzin egiten dio. Gure
ardura nagusia euskararen erabilera soziala ahalbidetzea
da, epe ertainera begira Nafarroan dauden eta egonen di-
ren elebidunak (%25 hemendik 30 urtera) komunitate bi-
zi eta sortzaile baten partaide izan daitezen. Kontseilua
lantzen ari den Euskalgintzaren Plan Estrategikoa bezala-
ko proiektuak oso lagungarriak izanen direlakoan nago.

- Euskalgintzatik (eta alderdi politiko abertzaleetatik)
landu den diskurtso baztertzalearen inguruan hausnartu
behar da. Euskararen normalizazioaren eta Euskal Herria
proiektu politikoaren aurka daudenek ederki barneratu
dute beren diskurtsoetan Euskal Herri euskaldun elebaka-
rrenaren mezua, eta mezu faltsuen bidez lortu dute, mo-
mentuz nahi bada, kostu politikorik ez izatea. Areago, al-
derantziz izan dela erranen nuke nik, egoera honi etekin
politikoa ateratzen diotela.

Errealitatea zein den ez dugu behar bezala atzeman,
gaztelania %80ren ama hizkuntza da; eremu mistoan gu-
rasoen %65ek ez du D eredia aukeratzen, eskubidea du-
ten arren; alderdi politiko nagusiak ez datoz bat Euskal
Herriaren eraikuntzarekin. «Nafar osoak ez direla» bezala-
ko mezuek egia ez izateaz gain kontrako efektua lortzen
dute.

Munta handiko proiektuek, eta hizkuntzaren berres-
kurapenerako hizkuntza politikak diseinatzea halaxe da,
kontsentsu zabala behar dute eta ezadostasun txikiena
gaindiezina suerta dakiguke. Hausnarketa honetatik sort-
zen da nire iritziz begi-bistakoa den galdera: zer egiteko
prest gaude gu, euskalgintza, gustatu ala ez gurea den ara-
zoaren konponbidea ez dagoelako bakarrik gure esku?¶

Mikel Bujanda

1.- Gertatzen ari dena larria da oso, arras kezagarria, UPN bere indar guztia erabiltzen ari da, grina gaiztoz, tresneria instituzionala lanean jarrita —boterea, denbora eta dedikazioa emanez— premeditaturik, euskarari ahal duen kalte handiena egiteko.

Toki guztietan beharrezkoa dute hizkuntza ttipiek Botere Publikoaren laguntza. Beharrezkoa, eta ez da bera aski iraupena ziurtatzeko.

Inon baino garrantzizkoagoa da sostengu publikoa kontzientzia linguistikoa —euskaldun askoren artean ere— oso sendoa ez den Nafarroa honetan.

Are garrantzi handiagokoa, kontu eginik herrialde honetan Diputazioak —eta honen oinordeko den Gobernuak— herritarrengan beti izan duen aszendentzia eta sarkortasunari. Historikoki, nahi bada modu atabikoan, sinesgarritasun handia eman izan zaio erakunde horretatik datorrenari eta, beraz, alde batera eta bestera, onerako eta txarrerako, eragin handikoa da nafar jendearen jarre-
rak definitzerakoan. Iritzi preskriptore indartsua da Administrazio Forala.

Aldi berean, makro egitura ahal handikoa da Administrazio Foral hori eta, zuzenean edo sozietate publikoen bitartez, bere erabaki eta neurrien ondorioak nafar gizartearen sektore eta bazter ia guztietara hedatzen dira.

Horregatik da larria, baliagai materialak —diru laguntzak— ukatzea baino areago, Nafarroako agintetik euskara gutxiestea, duen funtzionalitate sozial apurra ukatzea, presentzia publikotik desagertaraztea, kultur ondare gisa duen balioa mesprezatzea, eta gizarteak oraindik ere adierazia dion sostengua higatu nahi izatea. Baina, batez ere, benetan izutzeko modukoa da guztiaren muinean dagoen ideia nagusia, gutxitan espreski aditzera emana, baina jarraibide gidari gisa jokatzeko ari den honako mezu

suntsitzailea zabaltzen ari dela ikustea: *deus ez da galduko Nafarroan euskara galtzen bada.*

Hortxe dago arriskurik handiena. Lehenago deskribatu da nafar gizartearen sektore handi bati arrotz zaiola euskara, ez duela sentiberatasunik hizkuntzarekin, arduragabea dela. Axolagabetuen multzo horretara bultza ditzake euskararen aldeko jarrera epeletan zirenak. Zalantzak eta desmotibazioa sortu, zertarako galdetzer a eraman eta ez duela merezi ondorioztatzea, euskararen inguruetatik uxatuz.

Zer esanik ez, euskararen aurkari —aurrejuzku politikoengatik etsai beligerante— direnen posizioak sendotu egiten ditu. Eta ugaritu aurkari aktiboen multzoa.

Ustea badut, edo itxaropena, eraginik ez duela izan euskararekin konpromiso irmoagoa duen jendearengan. Nukleo honek eutsiko dio enbatarri, agian errefortzaturik konbikzioetan, beharbada nekaturik, baina beti ere ahuldurik, maioria sozialetik gero eta bakanduagoa, aislatuagoa, ghettoan zokoratua. Bazterturik, eta intzidentziarako indarrik gabe.

Balorazioen aurretik, komeni da zehatz aztertzea zenbateraino den sistematikoa eraso; badira erabilpen publiko soziala oztopatzer a bideraturiko neurriak; bestea, balioa eta izen ona ukatzer a, jakitea eta ez jakitea berdin dela, ezertarako balio ez duela, disuasiorako pentsatuak. Hizkuntzaren barneari ere heldu diote, disgregazioari, euskararen eredu estandarra eta hizkera kolokialak kontrajarri nahirik.

Aurretik ere handiak egin izan dituzte Nafarroako agintariek, baina parekorik ez du azken hiru urte hauetan euskararen aurka darabilten oldar gupidagabeak. Lehenagotik prestatzen, ernaltzen eta mamitzen hasiak ziren, baina 2000 urtean sartu ginenetik hona ezagutzen ari gara Hizkuntza Politikaren degradazio prozesu azkar eta zakarra.

- 2.- Luze, zabal eta sakonera handiko gertakaria da, aparta, ez ohikoa. Argi dago euskalgintzaren erantzuna ez dela izan neurri berekoa.

Erauntsia ari duenean, enbata handiegia delarik, ez dago balio duen aterperik; makurtu eta kuzkurtu beste erremediorik ez dago. Pasatzen utzi, ea atertzen duen, edo baretzen den. Horrelako zerbait gertatu zaio Nafarroako euskalgintzari. Handiegia da gainera etorri zaiguna.

Erantzuna antolatu nahi eta indarren zenbaketa egiten hasitakoan, ahul dela ohartu da. Beharbada gure indarra sobrealoratuak genituen. Edo, bestela, agortu egin zaizkigu.

Esate baterako, hitz handi larriak xahutu ditugu, *genozidio*, *apartheid*, eta antzekoak, aldez aurretik sobera erabiliak, higuatuak eta motz gelditu zaizkigu. Salaketaren gradazioan eskailera goian geunden eta urrats kualitati-boa etorri zaigunean oraingoari izena jartzeko hitz berri-rik ez dugu aurkitu eta lehenagokoak hustuak, ahituak gelditu zaizkigu.

Gauza bera dena, Perutxo artzainari bezala gertatu zaigu, alarma hotsa maizegi joa genuen, eta otsoa, benetako eraso, etorri denean, aldarria kamutsa izan da, ez da sinesgarri gertatu.

Funtsean, paradoxan harrapatuak gelditu gara. Lehenagoko egoeratik kexu ginen; orain lehenagoko hura gaitzerdi zela ohartu, eta ontzat emanen genuke. Kontent ginateke genuen egoera hura iraunaraztearekin; egokitza-pena egiten ez dugu jakin.

Hortik dator —heine bateko— blokeoa.

Dena dela, erantzuna izan da: erantzun modu bat, ez okerrena, nork bere eguneroko lanari jarraipena ematea izan da. Kemena sobera ez dagoenean, zuhurtziak agintzen du zertan baliatu lehenetsi behar dela eta batzuetan hobeki dela debideratu gabe, egun bakoitzeko lanean segitzea.

Adierazpen eta salaketa publikoak ugari izan dira, baina betikoengandik sortuak. Ez da sektore edo antolamendu gehiagotara hedatu prozesuak duen larritasunaren kontzientzia.

Erantzun soziala, kontestazioa eta mobilizazioa antolatu du Oinarriak plataformak. Jendetsu bai, baina eritua horiek eraginkortasun askorik gabeko direlako sentipena gero eta zabalduagoa sumatzen da.

Oportunitate batzuk aprobeztatzen jakin dute euskalgintzako taldeek, Euskararen aholku batzorde moldakaitza salatzeke.

Bide berriak urratu dira bestetik. Epaitegietara jotzea emankor gertatu da, eta Administrazioari problema larriak sortu dizkio: behartu du makinaria bortxatzera, epai-leen esana ez aditzera, eta episodio lotsagarriak protagonizatzen. Horrek, zalantzarik gabe, irudi publikoaren higadura ekarri dio Agintaritzari.

Erantzuna emateko garaian dibertsifikazioa ez da berez txarra. Errentagaitasun mediatiko handiagoa eman dezake gertaldi txikien hurrenkerak, denak batera egindako agerraldi bakarrak baino.

Gero eta zailagoa da euskalgintza ahots bakarrez mintzatzea. Partaide direnak berdina ez direlako, eta berdina ez izate hori, pluralitatea, errespetatu beharrekoa izateaz gainera, aberasgarria da.

Hala eta guztiz ere, oso argi dago dibertsifikazioa sakanaketa bihurtu dela eta horrek erantzuna moteldu duela.

Euskalgintzaren baitako sektoreak elkarrengandik bereizten dituen faktoreak zein diren izendatu eta traba horiek ezabatzeko ausardia hartu behar da. Horren ondotik, berreskuratu ahal izanen da elkarlana.

3.- Bihotza bero, burua hotz dugula jokatu behar dugu. Lehen eginkizuna, premia handikoa, gertatzen ari dena ulertzen saiatzea da. Zein den jokalekuaren luze-zabalera, zerk ekarri gaituen honetara, zer duten eta dagoen gure aurka, indarren banaketa nola dagoen, gure hutsegiteak non dauden... Hori guztia zehaztera iritsi behar genuke eta horren ondotik ondorioak atera.

Non gauden analizatzera hurbiltzeko, gutxienik honako osagarri hauek dira aintzat hartu beharrekoak:

- Nafarroako agintea dutenen euskararen aurkako jarraera: oso ohartuak daude probintzibakarreko proiektu politikorako traba eta oztopo zaiela beste herrialdeekin konpartitua den hizkuntza. Etsaigoa aprioristiko eta ideologizatu da, politikoa. Nahiago lukete euskararik ez balego. Nahikunde hori betetzeko prest daude.

- Aginte politikoa ez ezik, botere ekonomiko eta mediatikoa menperatzen dute: makinaria boteretsua da, kohesionatua. Posizio hegemonikoaz baliatu eta abusatzeko eskrupulurik ez dute.

- UPNren baitan, ultraeskuindar atzerakoenak nagusitu dira Juan Cruz Allik jokatzeko funtzio moderatzailea agorturik.

- Argibide asko eman ditzake gertaera bortitzen hurrenkerakronologikoa aztertzeak. Atentatuez ari naiz, eta bereziki Tomas Caballeroren hilketaz. Shock bat izan zen Nafarroako gizartean eta, batik bat, UPNren barnean. Motiboak badira pentsatzeko mugarri eta giltzarri izan zela hura, orduan diseinatu zela gerora ezagutzen ari garena: erruduna zigortzerik ez dagoenean, ingurukoak —errugabeak izanik— zigortzea desbideraketa zuzengabearen mekanismoa da, sublimaziotik eta mendekutik baduena. Euskal Herriaren izenean batzuek egindako hilketak Euskal Herriari —bere osoan— ordainarazi nahi dizkiote.

- Su etenaren garaia euskalgintzan euforiaz bizi izan zen (Sadar betea, Bai euskarari). Gero etorri zen zapuztaldia. Alderantziz, erreakzionarioek pentsaketa urdurian eman zuten tregoa. Hau amaitzean etorri zen planifikaturiko zigorraren aplikazioa. Horretan gaude harez geroztik.

- Aurrerapausoak eman ziren euskararen alorrean. Egungo perspektibatik hobeki antzeman daiteke hori. Euskaltzaleen bultzada eta Administrazioaren (atal baten) dispoizio eta mezuak (*euskara, aukera ona*), gehi kultur ekoizpenean eginiko lana, eraginkor izaten ari ziren: matrikulazioen gorantzakoa, hizkuntzaren prestigiatzea... Urrats txikiak baina bide onean. Prozesu eramanezina eta geldiarazi beharrekoa elite agintariaren ikuspuntutik. Zerbait pentsalarik jo zuen turuta arriskuaz oharrarazteko.

- Funtzio Publikoan lanpostuak lortzeko norgehiagokan euskara jakitea merezimendutzat hartzea gai delikatu eta sentibera da. Demagogia merke baina emankorrerako hazia. Interes korporatiboak, batetik (UGT, irakaskuntzan; medikuak, Elkargo profesionalaren bidez; udal idazkariren bat edo beste); gezurra eta manipulazio interesatua, bestetik: bizpahiru ale eztabaidagarriekin, arazo oro kortu ba-

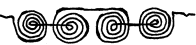
Beste edozerk baino zer pentsatu gehiago eman behar dio honek euskalgintzari. Ez du balio ez ikusiarena egiteak.

Urrundua dago gizartea hizkuntzaren auzi honetatik. Erasoka ari zaizkigu Agintetik eta gizartea ez da agresio horregatik minberatu. Beharbada ez dugu argi aditzera eman alderdi politiko bat instituzioak makurkeriaz erabiltzen ari dela nafar gizartea agreditzeko, honek maite duen hizkuntzari kalte egiten ari dela. Salaketa honek nafar jendea mugiarazteko indarra eduki behar luke. Baina gure salaketa indarrrik gabekoa da, neutralizatua dago. Badelako beste erako agresio bat, latzagoa, ebidenteagoa, bueltarik gabekoa. Horrekin sentitzen da agreditua nafar gizartea. Agresio molde horrek ttipitua, ezkutuan, uzten du gureganako eraso. Huskeria bihurtzen du materiagabeko eskubideen urraketa. Ondorioz, gure kexak, gure arrazoi eta egiak ahuldurik gelditzen dira.

Bada gehiago: euskarak popularitatea galdu du. Faktore anitzen eraginez, noski. Aztertu beharrekoa da, atxikimenduak galtzeko bide horretan, zenbateko pisua duen odol isuriak. Pertsonen aurkako indarkeriak sortzen duen arbuioa euskarari eta euskaltzaleen mugimenduari erantsi diote askok; indarkeriaren desprestigioak kutsatu egin gaitu. Batzuen errua guztiei hedatuz, zaku berean sarturik dena, helburuak eta metodoak nahisirik, xede batzuen kointzidentziari erreparatuz, hortik konnibentzia edo konplazentziaren uster a igaro, azkenik konplizitatearen estigma marraztu digute kopetan. Zuzengabekeria da, oker egindako identifikazio prozesua, zentzugabekoa, baina hala da. Indarkeria zein punturaino den elementu baldintzatzailea ulertzeko ahaleginik aski ez du egin euskalgintzak, mugimendu gisa ez bederen; eta are gutxiago estigma hori gaineratik kentzeko. Indarkeriarekin desadostasuna ez du behar bezain garbi eta ozen adierazi. Egoera honek indefentsioan uzten du. Erasopean eta defenditzeko argumenturik gabe. Blokeatua.

Gutziz premiazkoa du euskalgintzak gizartean legitimazioa errekuiperatzea. Guri ez digu balio demagogiaz aritzeak, ez dugu horretarako behar litzatekeen moduko bozgorailurik. Razionaltasunak izan behar du gure tresna.

Historia, kultura, bi-
zikidetzatza, dibertsita-

tearen balioa, komunikazioa, eskubidea, horiek dira gure arrazoiak. Horrekin koherentzia. Eskubideez ari bagara, motz geldituko da gure mezua eskubide linguistikoetara mugatuz gero, begien aurrean funtsezko beste eskubideen urraketa gertatzen denean.

Aldi berean, ideia gidariak berrikusi, landu eta sakondu behar dira. Honela, argitu eta delimitatu euskalgintza-aren esparrua, lurraldea, hizkuntza eta hiztunen komunitatean oinarriturik; Euskal Herria kontzeptu linguistikotik ikusi. Egitekoek hizkuntzari lotuak izan behar dute, ahalik eta eranskin gutxienekin. Edo gauza bera dena, euskalgintza lan arlo autonomo gisa hartu. Euskararen etxea ireki, eskaini beste ideologiei, pentsaera guztiei.

Malguago jokatu, errealitatean dagoenera egokituz.

Helburuen formulazioan, berraztertu aldarrikapen parasitoak; ikasi graduatzen, eta golkoan gordetzen esatea komeni ez dena. Eta beste asko.

Eutsi bitartean. Nor bere eginkizunean. Gertatzen ari dena ez da behin betikoa.

Azkenik, beste herrialdeetako euskaltzaleek zer egin ote dezaketen.

Auzoan gertatzen ari dena ikusita, dutenaren (duzuenaren) balioaz ongi jabetu, eta galduz gero gerta litekeena zuhurki neurtu.

Nafarroari begira, euskal hiztunen komunitate barneko solidaritate lokarriak sendotu, asko eman eta gutxi esan. ♪

Aingeru Epaltza

1.- 70eko hamarkadaren hasieran, Sanchez Carrionek bere *Estado actual del vascuence en la Provincia de Navarra* plazaratu zuelarik, euskara hondoa jotzekotan zegoen, mila urteko maldan beheraren ondotik, modernitateak eta frankismoak besoz beso azkena emanda. Eskolatik, kulturatik eta bizi publikotik baztertua, hiriburuan arrotz, mendialdera zokoratua eta leku guztietan zaharretsia, gutietsia eta itzalik gabea, gure hizkuntza, oroz gain, traba zen euskaldunarendako nahiz erdaldunarendako, ghetto geografiko eta sozial batetik kanpora.

Aldiz, 2000n hitzun kopuruak, beherakada geldiarazi ez ezik, goiti egina zuen; horietarik anitz, gainera, eskolatuak eta bere hizkuntzan idazteko eta irakurtzeko gai ziren. Euskara sendotzen ari zen hezkuntza sisteman eta esparru berriak irabazten kulturaren alorrean. Hedabideetan eta administrazioan ere sartua zuen muturra. Hirian nabarmentzen hasia zen, erdaldunen artean ere, gutika-gutika zabaltzen ari zen hizkuntzarenganako estimazioa. Hiru hamarkada lehenago hizkuntzaren azken santutegitzat jotzen ziren ibarretan, berriz, isilik zihoan mundu baten lekuko ez, baizik eta aurrerapenaren ikur bilakatua zen gero eta euskaldun gehiagoren gogoan.

Euskaltzale mugimenduaren lanaren emaitza da gehiena. Baina merezimendua ez da bakarrik euskaltzaleena. Aitzinapauso horietarik, anitz ez ziren posible izanen Euskararen Legeak —Vascuencearenak, nahiago bada— ekarritako babesik gabe. Bere eskasean ere, bere zikoitzean ere, sozialisten edo Alliren urteetakoa da Nafarroak, halako izena duenetik, euskarari bere historia osoan eman dion estatus instituzional aldekoena, erresuma burujabearen garaikoa barne. Legeak ezarritako zonifikazioak Nafarroako bi herenak ofizialtasun arrastorik gabe utzi bazituen ere. Derrigoræzko irakaskuntzatik etorritako abiada

Lanbide Hezkuntzako eta Unibertsitateko ate ondoan baturik utzi bazuten ere. Euskalerria Irratiaren eta ikastola frankoren legeztatzeari uko egin bazioten ere. Foru Administrazioa euskalduntze bidean abiatzeko oztopo etenga-beak ezarri bazituzten ere.

Sanzen Gobernuaren ez da itsuka ari. Duela hiru urtetik honat hartu dituen neurri guztien giblean egoeraren azterketa bat dago —soziologikoa, linguistikoa eta soziolinguistikoa—, baita filosofia bat eta xede trinko batzuk ere. Nafar gizartea ezagutzen dute, nafarren psikologia ere bai, badute haren mekanismo mentalen berri. Badakite non jo, eta erakusten ari dira. Helburua gu 70eko hamar-kadara itzularaztea baizik ez da, 30 urte hauetako lorpenak deuseztatuz. Euskara berriz ere traba izatea nahi dute, euskaldunendako eta erdaldunendako. Ghetto geografiko, sozial eta —orain— ideologiko batean sartu nahi dute, bertan, arnas faltaz, ito dadin.

Kalteak? Zerrenda luzea egin liteke, alorrez alorrekoa. Bada bat, orokorra eta Foru Komunitateko gizarte osoari dagokiona: gaur egun Nafarroan nor izan nahi duenak badaki euskara ahalik eta arrotzen izatea duela lehenbiziko egitekoetarik. Eta mezu hori jende arrunta —ez euskaldun, ez euskaltzale, ez abertzale den gehiengoa— barneratzen ari da. Gure artean ere halako ustea bide egiten hastea baizik ez da falta, Nafarroako Gobernuaren aspaldi honetako erabaki eta neurri guztiek beren zentzua aurkitzeko. Une honetan, sentipen horixe dugu etsirik handiena. Horixe eta euskaltzaleen neke, etsipen... eta ezbidetenganako isuri kronikoa.

- 2.- Aspalditik harritia nauka euskaltzale mugimenduaren zati batek euskara ezabatu nahi dutenekin dituen osagarritasun harreman bitxiak. Gure ghattizazioa Sanzen eta enparauen xedea da, baina ghattizazio horrek berak abaro eroso du gutariko zenbaiten gogoan. Ondorioetariko bat autismoa da: ez da ikusten, ez da sumatzen taldekatik haratagokoa. Jendaurrean, gizarte osora ailegatu beharra azpimarratzen da, haren inplikazioa lortzeko premiaren leloa berretzen. Alabaina, praktika konbentzituaren kontsu-

morako da. Sistematikoki mespretxatzen, baztertzen edo boikoteatzen dira, zurruntasun ideologikoaren mesedetan, eremu berriak gureganatzen ahalegintzeko egiten diren saioak. Gutxi baina sutsuak nahiago, anitz eta epelak baino.

Ja rra horrek kutsatu du, hein handi batean, Nafarroako Gobernuaren politikari eman zaion erantzuna. Politika horren jopuntuan euskaltzaleak eta euskaldunak izanik ere, azterketa zorrotzagoak ikusarazi behar zigun nafar guztiak zituela xede. Gure erantzunak, beraz, horren araberakoa behar zuen, nafar gizarte osoa landu eta inplikatzeko helburu. Ez da, ordea, horrela egin. Ez, bederen, behar adina. Ohi dugunez, euskaltzaleak izan dira gure mobilizazioen eta agerraldien subjektu: nafar populazioaren %20-25 inguru. Joera hori, gainera, areagotu da denbora iragan arauz. Ondorioak ere begi-bistakoak dira: duela bi urte egin zen lehen mobilizazio handi hartan 27.000 lagunek higitu genituen Iruñeko karririk; joan den abenduan, berriz, 17.000 ginen.

Gure mezuen koherentzia ere kolokan utzi dute zenbait ekintzak, eta horiei etekina ateratzen jakin dute *Diario de Navarra* bezalako hedabideek. Alferrik ari izan gara errepikatzen Foru Gobernuaren neurriek Nafarroako aniztasuna eta bizikidetzaren larriki urratzen dutela, gero Sanzen dekretuaren ondorioz oraindik kendu ez dituzten seinale elebidunen gaztelaniazko atala Euskal Herrian Euskarazek ezabaturik aurkitzen baduzu hurrengo egunean.

Gainerakoan, euskaltzale mugimenduak bere ahulezia erakutsi du, behin berriz. Egiturak badira, alor ezberdinetan lanean, baina gehienei ez zaie eskatzen ahal halako neurri uholde bati erantzuteak eskatzen duen kanpaina jarraituan aritzerik, eguneroko egiteko «arruntei» erresistentzia lana gehitzeak dakarren neke erantsia ezin erama gertatzen delako. Horretarako sortu direnek, berriz, baliabideak dituzte eskas, antolakuntza eta sinesgarritasun arazoak ahortzi gabe. Horri gaineratu behar zaio talde politikoen interferentzia etengabea, mezu argiak bideratu ezina, sentitu gabeko batasun plantak egin beharrak sortzen duen higadura.

Alderdi positiborik izan da, dena dela. Kanpo-salaketa horietariko bat izan da. Bertze bat, bide judizialaren erabilera etengabe eta sistematikoa, Euskara Kultur Elkargoaren eskutik bereziki. Nago, azken hau, Sanzen Gobernuaren amesgaiztoetarik bilakatu dela azken urte honetan.

Nolanahi ere, garbi dago orain arte egindakoa ez dela aski. Eta ez bakarrik UPNren ofentsiba geldiarazteko gauza izan ez garelako. Egin dituen guztiak kostu politikorik ekarriko dion ere ez da batere gauza segurua. Sanz aski trankil sentitu ahal izan da gure kontrako erasoan, ETaren ekintzek eta Lizarrako itunak Estatu osoan —Nafarroan ere bai— piztarazitako giro antiabertzalearen estalpe goxoan. Boxedari besobakarrak nekez du bisaia kolpe-erauntsitik babesten.

3.- Eusteko, ez etsitzeko eskatzea erraza da, baina zerbait gehiago beharko dugu maldan behera geldiaraziko badugu. Nafarroako hurrengo Gobernuan UPN baldin badago, ondorioak latzak izan daitezke, arlo batzuetan itzulezinak. Hala ere, gure giroetan, ez dut aipu sobera entzuten heldu den maiatzeko hauteskundeen garrantzi erabakigarriaz. Bada, atera orduko, gaiari ihes egiten dionik.

Ez daiteke Nafarroarako estrategia zuzenik mamitu hondar hiru hamarkadetan urratutako bidez gogoeta sakona egin gabe. Are gutiago, Nafarroako errealitate soziologikotik urrunduta. Errealitateaz bertze eginik eta haren kontra jarduteak etsipena baizik ez dakar. Ni jadanik nabaritzen ari naiz etsipena neure inguruan.

Euskaldunak gutiengoa gara gaur egun Nafarroan eta gutiengo izanen gara geroan ere, urte luzez. Iragana erabil dezakegu ikur. Hizkuntzak bizirik irauteko baldintzak eska ditzakegu. Baina gure tamainaz eta gure ahalaz oharturik jokatzeko mesedegarria izanen litzaiguke.

Iragarpen bat, ez sobera ausart: Nafarroako alderdi politikoen arteko indar korrelazioan artean ez da epe motz-ertainean funtsezko aldaketarik izanen eta, beraz, ezta Nafarroako estatus politiko-instituzionalean ere. Bertzela erranda, Nafarroak probintzia bakarreko erkidego autonomoa izaten segituko du, Espainiaren barnean.

Sanz, dena dela,
ez da sekulako.

Inork baino aukera gehiago ditu hurrengo hauteskundee-
tan garaile gertatzeko, baina lasterketa hasi baizik ez da.
Euskaltzaleok errateko franko izan dezakegu, baldin eta
UPNren kontrako giroa suspertzeko gai bagara eta gure
botoa, barreiatu beharrean edo etxean gelditzeko partez,
bertzelako gobernu bat posible egin dezaketen indarretara
badoa.

Bai, bertzelako gobernu bat erran dut, ez gobernu
abertzale bat. Ezen, Nafarroan euskararen maldan behera
berria geldiaraziko badugu, horretarako behar den esze-
nategi juridiko-instituzionala ez dugu euskaltzaleok era-
bakiko, ez gure ordezkari-edo diren alderdi abertzaleek
ere. Ez orain, ez geroan ere. Aitzitik, gure ikusmoldetik
urrun —hagitz urrun— dauden bertze indar politiko bat-
zuekin egin beharko dugu tratua. Jakinik indar korrelazio
bat izanen dela eta hura, hauteskunde-mapan inon ere
sumatzen ez den iraulketa bat gertatu ezean, ez dela gure
aldekoa izanen. Jakinik, orobat, emaitza ez dela gure es-
pektatiba historikoekin bat etorriko. Jakinik abiapuntu
bat baizik ez dela izanen, abiapuntu nahitaezkoa, lau urte
hauetan galdu duguna berreskuratzeari lotu ahal izateko,
eta, akaso, bertze alor batzuetan aurrerabideak aurkitu
ahal izateko.

Latza? Latzagoak dira gainerako aukerak, eta denbora
gehiegi alferrik galdu dugu, gure ametsetan preso. Mende
laurden bat daramagu goizetik arrats atekatik aterako gai-
tuen gertakari miraritsuaren esperoan. Ez da halakorik
etorri eta, zenbaiten kalaka gorabehera, zeruertzean ez da
itxaropenari eusteko aztarnarik ageri. Ordu dugu. Lau ur-
teren buruan are beheragotik hasi beharko dugu aldapa
pikoagoa igotzen. ¶

Andres Iñigo

1.- Zalantzarik ez dago kulturari dagokion proiekturen bat bideratu ahal izateko, alde zurretik argi izan behar dela egitasmo horren zergatia, berez duen baliagarritasuna edo boterean dagoen alderdiak atera nahi dion etekina. Are gehiago, aldian aldiko botereak halako proiekturen bat bideratzeaz gain bulkatu eta sustatu ahal izateko, zalantza izpirik ez dago lehenik eta behin berea egin behar duela.

Egitasmo hori lurralde osoko ondare kulturala denean, nafar guztien ondare aberatsa, baina hamarkadaz hamarkada galtzen ari dena, lurraldeko agintariek benetan salbatzeko borondatea baldin badute, etengabeko galerari aurre egiteko dagozkion neurriak hartu behar dituzte. Ondare kultural hori lurraldearen berezko hizkuntza bizia baldin bada, komunikazio tresna alegia, begi bistakoa da neurri baliagarri bakarra hizkuntza horren erabilera bulkatzea dela.

Hortaz, irakaskuntza, administrazioa eta hedabideak abiapuntu hartuta, biziaren gainerako alor guztietara hedatzen saiatu beharko luke lurralde honetako hizkuntza-aren alde dagoela dioen aginteak. Helburu horretara bideratzen ez den hizkuntza politika hizkuntza biziari dagokion helburu propioa desbideratzen ari da.

Nafarroako hizkuntza politika arautu nahi duen dekretu berriak euskararen sustapena eta hedadura bulkatu beharrean, azkeneko hamasei urteetan egindako urratsak alde batera uzteko neurriak ebazten ditu. Hasteko, Foru Komunitateko orain arteko legediak euskara lurralde osoko *berezko* hizkuntza eta eremu batean hizkuntza *ofiziala* ere badela onartzen du. Dekretu berriak, ordea, bi onarpen horiek isildu egiten ditu. Horretaz gain, administrazioko euskarazko zerbitzuak ukatzen dizkie herritamei, i rudi instituzionaletatik euskara ezabatzen du eta, nafar guztien eskubide berdintasunaren printzipioaren izenean,

administrazioaren langile izateko hizkuntza gaitasunaren printzipioa zapuzten du.

Begi bistakoa da neurri horien helburua ez dela euskararen erabilera sustatzea, ez eta, ondorioz, gizartean hizkuntzaren normalizazioa lortzea ere. Politika horren eragina aurreko hamasei urteetan egindako urratsei atzera martxa jartzea da.

2.- Erantzunak bi ataletan sailkatzen ahal dira.

Batetik, euskalgintzak eta euskaltzaleek, publikoki eta modu orokorren, agertu dutena. Alde honetatik, uste dut 2001eko otsailetik hasita euskaltzaleek karrikan egindako agerraldiak arrakastatsuak izan direla. Horiakin batera, aipatzekoak dira, bertzeak bertze, urte horretan bertan Iruñean egindako Euskaltzaindiaren agerraldi publikoa eta adierazpena, Nafarroako udaletako hautetsiena, Unibertsitate Publikoan izandako erantzunak, Euskara Kultur Elkargoak eta Behatokiak egindako zenbait helegite, Parlamentuan agertutako desadostasunak, izandako eztabaidak, etab. Garrantzitsuak eta aipagarriak denak, baina bertze aterabide batzuk ere planteatzeko ordua iritsi dela dirudi. Euskal alderdietako ordezkari politikoez egiten duten lana baliagarria da ezbairik gabe, baina mesedegarria izanen litzateke, edo behar-beharrezkoa nahi bada, esparru horretan bertze urrats batzuk egitea. Euskararen geroa nafar guztien erantzukizuna denez gero, euskaltzaleak direnena eta ez direnena alegia, azken hauen euskararekiko erantzukizuna berpizten saiatu beharra dago. Lan erraza ez bada ere, ezin da erran ezinezkoa dela, Nafarroan lehendik ere horrelakoa egin direlako eta, oraingo egoerari aurre egiteko, nahitaezkoa delako Parlamentuan oinarrizko adostasunetatik abiatu eta helburu zabalagotara eramane gaituen sarea bilbatzen hastea. Bertzela, ametsetan segituko dugu, utopiaren munduan, euskara ahultzen ari zaigun bitartean.

Bertze alde batetik, euskalgintza alorrean ari den baikoitzak bere lanpostutik, lantegitik, erantzukizun kargutik... era pertsonalean ematen dion erantzuna daukagu. Azkeneko hogeiren bat urte hauetan, euskalgintzaren inguruan lanpostu sare bat osatu da, funtzionarioena batik bat.

Anitzetan galdetzen diogu geure buruari, ea geure lanpostutik edo erantzukizun kargutik ematen ari garen erantzuna behar bezalakoa ote den. Bertze hitzetan erranda, euskalgintza euskararendako lan egiteko aukeratzat ala bizibidetzat bakarrik hartzen dugun.

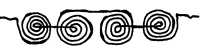
Bertzalde, onartu behar da gaur euskarak jasaten dituen gaitz guztiak ez direla azkeneko bizpahiru urte haue-takoak bakarrik, ez eta euskaltzale ez direnen jokaeraren ondorioz sortutakoak.

Aldaketa sakon guztietan bezala, egoerak txarrera egi-ten duenean, ematen du aurreko guztia ontzat hartzen dugula eta, neurri batean, idealizatu ere egiten dugula. Oroimen historiko pitin bat duenak, ordea, gogoratuko du euskaltzaleek galdutako aukera Parlamentuan. Admin-istrazioan ere euskararen organigraman erantzukizun karguetan egon diren edo dauden euskaltzaleek zenbaite-tan bulkatu eta hartutako erabakiek, euskararen kalitate eta prestigioaren gainetik, ez ote diote lehentasuna interes edo curriculum pertsonalari, protagonismoari edo bere bo- te retxoan segitzeari eman? Nola ulertu, bertzela, kargu ho-rietatik bulkatu eta defendatutako zenbait proiektu eta jo- kabide, erraterako, hizkuntza eskakizunena edo egungo dekretuari aldeko botoa eman izana?

3.- Etorkizunari begira kontuan izan beharko liratekeen ildo estrategikoen artean ahantzezinak iruditzen zaizkigu, bertzeak bertze, hurrengo hauek:

- Euskararen erabilera herritar guztien eskubide gisa planteatu eta aldarrikatu behar da behin eta berriz. Nafar guztiak dira eskubide horien titularrak eta administrazioak herritarrek aukeratzen duten hizkuntza bermatu behar du, irakaskuntzan, administrazioan eta hedabideetan. Al- di berean, euskararen presentzia bermatu eta hizkuntza ikasi dutenek erabileran ere trebatuak izan daitezen balia- bideak ezarri behar ditu.

- Beharrezkotzat jotzen da, irakaskuntzarekin batera, euskararen erabilera ikastetxeetatik kanpo ere planifikat- zea. Ez da aski egungo D eredukoek euskara ikastea, era- biltzaile aktiboak ere ez baldin badira, geroan beren umeei

modu naturalean
erakuts diezaioten.

Belaunaldien transmisioa bermatzen ez bada, nekez ziurtatzen ahalko da euskararen errekupeazioa eta etorkizuna. Horretaz gain, euskara etxean eta hurbileko ingurunean jasotzen bada, anitzez hobeki ikasi eta erabiliko da.

- Nafarroako Unibertsitate Publikoak euskal lerroetatik heldu diren ikasleei euskarazko ikasketekin segitzen lagundu behar die. Nafarroako egoera normalizatu batean lurralde osoko unibertsitate publiko bakarrak, neurri batean bederen, elebiduna izan behar du.

- Elebidunak euskaldun aktiboak bihurtu ahal izateko beharrezkoa da erabileraren sarea hedatuz joatea zerbitzu, lantegi, aisialdi, kirol, kultura eta abarretako guneetara. Sare hori bilbatzen den neurrian, euskalduntzen ari direnak elebidun hartzaile izatetik euskaldun aktibo izatera pasatzen ahal dira; bertzela, nekez.

- Nafarroan beharrezkoa da azkeneko urte hauetan alderdi politiko ez euskaltzaleek gizartean erein duten ideia faltsua, modu positiboan azalduz, gainditzea. Erabat faltsua da, nafar guztien eskubide berdintasunaren printzipioan oinarriturik, hizkuntza gaitasun printzipioa zapuztea. Administrazioaren lanpostuak zerbitzu lanpostuak dira eta, hortaz, lurraldeko bi hizkuntzak jakitea balioetsi behar da eta lanpostu batzuetarako euskara jakitea nahitaezko baldintzatzat eman.

- Euskalgintzako langileek benetako profesionaltasuna erakutsi behar dute eguneroko jardueran, euskalgintza ez dadin bizibide huts bihur.

- Parlamentu eta udal hautetsiei eta euskalgintzari beharrezko zaie lortu nahi diren helburuak ongi planifikatzea, pausoka eta pazientziarekin jokatzeko, hemendik aitzina egin beharrekoan orain arte gertatutakoa eta bizi-takoa ikasbide hartzea, bigarren aldiz harri berean ez erortzeko. Hizkuntzaren normalizaziora iristea, egoerarik hoberenean ere, urtetako lana da, eta gauden egoera honetan, zer erranik ez. ¶

Jose Angel Irigaray

1.- Euskalgintza erasopean egotearena —ez soilik Nafarroan—, aspaldidaniko kontua da. Guztiarekin ere, euskaldunak gauza izan dira bizirauteko. Azken bulta honetan, nahiz erasoak ugaritu, sistematizatu eta egonkortuak izan, ezin sinetsiz edo, oraindik ere aldikal harridura nagusi. Eta irautea bizi seinale ona bada, ez hain ona harriztearena.

Egoera espainiar (eta frantziar) sistemapekoa da. Euskal «aferarekiko» kontzientzia inoiz baino agudo eta sakonago hartzen ari den sistemapekoa, hots, gero eta gogor eta gotortuagoa. Nafarroak duen enbor izaeraz (hizkuntza politikan eta politikazko hizkuntzan) sakon oharturik, berau errotik moztea eta bereixtea lehentasunezkoa da sistemarentzat. Bertako bunkerra buru-belarri dabil horretan, hizkuntza lurrik gabe utzi nahian. Euskara bereskuraturik, erresumaren luze zabalean *lingua navarrorum* bilakatzen den heinean, beti izan baitaiteke naziotasunaren kontzientzia-iturri.

Hortik, bizi-eremuak oraindik ere gehiago higatu nahi izatea, debekuak eta intoxikazioa areagotzea, ea hizkuntzarekiko desfekzioaz gain, kezka, beldurra eta desmotibazioa lau hegaletarat zabaldu eta nagusitzen diren. Horrela, gainerat, euskalgintzaren dinamika ere baldintzatzen da. Erasoa, zuzenean erdiesten dituenaz gain, arazo, toki eta denbora finkatuz, euskaltzaleen indarrak baititu bideratzen, erabiltzen eta are probokatzen. Euskalduna, gaitasunez bainoago borondatez betea, haietan erantzutera behartua da beti. Menpekoaren berezko patua. Erresistentzian, beraz, oraingoz behintzat, eta duinki, baina aski nahi eta ezinean, zorigaitzez.

Eraso eta probokazioak, bestalde, ez dira hizkuntzaren esparru mugatzen, ez lurralde baterat; hutsegite larria dateke hori uste izatea. Hizkuntza eta sozietatea bereziekin dira, hizkuntzarena politika orokorraren isla da beti.

2.- Nafarroa Garaian, egun, populazioaren %15 doi-doia da euskaldun, 70 bat mila. Baina, nafar guztien ondarea izateaz gain, zaleen babes eta munta ezinbestekoak dira diglosiazko egoeran. Eta kopuru hori aise handiagoa da —hor dira inkestak, matrikulazioak eta antzekoak—, beharbada populazioaren %50 edo. Alta, balizko aldeketasun hori ez da inondik ere islatzen hizkuntza politikan. Hargatik, edo ez da hain alde eta handia, edo zerbait egin dugu gaizki (edo behintzat, ez behar bezain ongi). Alabainan, erabat alde eta aurka daudenez landarat, gehiengoa ezaxolatu samar- turik —eta galanki intoxikaturik— egon arren orain baino aise gehiago erakar daiteke; baldintza bakarra: hizkuntza politika gaituagoa.

Nahiz eta egun aski aro beltzean izan, hemen eta munduan, bizi-estrategia mailan ibiliz gero (arrazoiaren indamez sendo, justizia, askatasun eta elkertasunean, erre- alitateaz jabeturik, zentzuz, triunfalismo merketik edota biktimismo negarti eta erixkotik urrun...), ez da aise hura luzaz erreprimitzen jardutea; azken batean, ezinezkoa gisa hortaz sendotu eta sendaturiko herria geldiaraztea.

Bestelako hizkuntza *policy* bat lortzea, beraz, lehenta- sunezko urratsa da. Eta hor erdigunea berreskuratzea eta osatzea (sinesgarritasuna, koherentzia, talante eta talen- tua; norberaren burutik haste) baitezpadakoa da. Hortik abiatuz, hiztungo osoari beha (0 hiztunak barne, hemen- go erdaldungoa, hots, unibertsal izateko borondateare- kin), hizkuntzaren aldeko eta hiztun mota guztien moti- bazioa areagotzearena abiapuntua bezenbat helburua da. J. Mª Sánchez Carriónnek aspaldi zuen argitu: normaliza- zioa motibazioa optimizatuz abiatzen da. Azken plan eta egitasmoak ikusirik, badirudi entzungor dugula jarraitzen. Eta izan nahiaren harira, hizkuntza aldeketasuna sustat- zea baitezpadakoa da. Ildo hortarik, geuretzat eta gainera- koentzat interesgarri eta erakargarria datekeen egoera be- rri bat sortzea da erronka; ideia, ekintza eta jarduera bizi- garriak tarteko. Eta hori, gure esku dago.

Identitatearekin zerikusia duen borondate hori, norbe- raren atxikimenduaz gain, hizkuntza guztien berbalioaz

eta denak aske eta elkertasunean bizitzeko eskubide-obligazioaz noiz eta mamituago orduan eta eraginkorrago. Ez behiala, ez bihar; orain eta hemen baizik. Ez besteengan edo norberarengandik at dagoen afera bailitzan; gugandik hasiz eta haziz baizik. Hutsegiteak bilakatuz ikasbide, eztabaida-gogoetaren argitan.

3.- Politikazko izarian

gabiltza, bere zentzu sakon eta onenean,

ez indarrean dabilen hertsu eta besterenduan. Baina, akonplejatuxe, «politizatu» gabea nahi dugu gurea, handik alduendago eraginkorrago izanen ginatkeelakoan; hain «maltzurak» ez garela ikustean, aiseago datekeelakoan euskara normalizatzea. Eraginik aski duen inuzurra, are euskaltzaleen artean.

Hizkuntzak, edozeinek, nazio izaera dauka, politikazko natura (Saussureri «sozietate erakunde nagusia» zeritzon). Eta edo datxekion botere mailan da, edo diglosiazko egoeran higituriko eta baztergarri den *patois* da bilakatzen. Ezinbestekoa, beraz, politika gaiaren mailarat iristea, agudo. Egungo egoeratik haste, besteak beste, daukaguna hobeki zaindu, sortu eta transmitituz, jarduerak koherentziaz mamituz, hizkuntzari dagokion botere-normalizazioa berreskuratzea helburu; geure buruari dagokiguna.

Hizkuntza guztiak dira unibertsal, oroien ondare; hortik haiek tentuz eta arretaz tratatzearen garrantzia. Alta, «sozietatezko erakunde» direnez, ideologizaturik daude (nagusituetan hainbat non ideologizazioa, «normalizat» hartua, ez baita nabaitzen ia; azpiratuetan ia beti eskas eta gaizki). Auzia, beraz, propioki eta behar den mailan egoetea da. Hori, haatik, ez da ezeingo bermerik; bai, orde, ezinbesteko baldintza. Nahiago genuke hala izango ez baltiz, baina alferrik da. Ilusiozko mundutik jautsi gabe, egungo munduan ezinezkoa baita euskarak sozietate erakunde bizi gisa irautea. Nafarroa Garaian eta Nabar erre-suma osoan.

Beraz, usuegi erraten eta aldarrikatzen denaren aitzia, are euskaldungoan, euskarak Nafarroa Garaian, eta gaine-

rakoan, behar duena, beste edozein hizkuntzak bezala, ez da politika gutxiago, politika txar eta eskas gutxiago eta politika on gehiago baizik. Hain zuzen, indarrean diren jarduerak gaindituko lituzkeen bizi-estrategia mailako politika: nazio izariduna, askea, sustraitua eta zabaldua, sortzailea, geroa orain mamituz eta garatuz doakeena, bitartekoak eta helburuak propioki integratzeko gai datekeena. Egoerari buru egiteko daukagun berme bakarra. ¶

Maripaz Iturbe

1.- Galdera hauei erantzuteko, koka gaitezen Nafarroako Erriberan.

Duela urte pila galdu zen hemen euskara; horregatik, euskararen presentziaren historia berri xamarra da. Euskal hiztunak bakar batzuk besterik ez dira, gehienek bihotzean daramate euskara hainbat nafar areek bezala, eta euskal sena mantentzea zaila da beraientzat.

Ikerketa soziolinguistiko desberdinetan, Erribera euskararen alde azaldu da, baina hainbat herritan ez dago euskara ikasteko aukerarik; bakar batzuetan AEK-k betetzen du behar hori.

Tutera, Lodosa eta Bianan, Ebro ibai ertzeko herri hauetan, honela dago euskara ikasteko aukera: Tuteran hiru «gune» daude, nolabait esateko, Hizkuntza Eskola, AEK eta Ikastola; Lodosan AEK eta Ikastola; Bianan IKA eta Ikastola.

Herri hauetan, 80-90eko hamarkadetan, arazo eta trabaz inguratutako kontestu sozial eta politikoan sortu ziren Ikastola hauek herri ekimenari esker, 5, 6 edo 7 haurrekin, gela txiki eta zaharretan. Orain, Nafarroa Oinezi esker, itxurazko eraikinak dituzte.

Administratiboki Lizarrako merindadean daude Lodosa eta Biana herriak, baina geografikoki eta hizkuntz

egoeraren aldetik Erriberarekin parekatzen dituzte, alegia, *erdal eremuan* «Vascuencearen Legearen» arabera.

Lege honen 16. uteurrena abenduan bete zen; honen ondorioz, euskara ez da modu ofizialean existitzen Erriberan, eta bertako euskaltzale eta euskaldunen eskubi-deak ez dira errespetatzen; bigarren mailako heritarrak dira. Ikastolak alegalak, ikastetxe hauetan matrikulatuta dagoen haur kopurua ofizialki ez da inon agertzen; eskoletan ere ezin da euskaraz ikasi, bakarrik ikasgai moduan.

Kalte ekonomikoak kontaezinak dira, gaur pittin bat eman, bihar moztu, egoera larriak pasaraziz. Ezinean dabilzan hainbat ikastola txikien etorkizuna, aldiz, kolokan jartzen jarraitzen dute, ematen duten diru eskasaren iturria ahuldu ondoren.

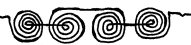
Komunikabideek goitik behera erasotzen dute euskararen kontra, hizkuntza politikarekin nahastuz, hizkuntzen arteko gatazka sortuz, euskara hizkuntza gutxituen artean dagoenez gerora begira baliorik ez duela aldarrikatuz. Gasteiztik datorren kadukatutako jakia izango balitz bezala.

Ingelesa bultzatzen dute etorkizunerako oso beharrezkoa dela esanez. Hau guztia gizartean poliki-poliki txertatuz joan da, ondorioz. Erriberan azken urte hauetan euskarak eman dituen pausoak motzak eta neketsuak izan dira. Nafarroako Erriberako lur sailak oso zabalak dira, herri batetik besterako distantzia fisikoa handiegia da euskarak lege eta eraso hauekin zubiak eraiki eta hedatu ahal izateko. Esanen dut eraso guztiek izaera politikoa izan dutela. Erabili duten helburua euskararen alde bizirik dagoen herri mugimendua ahultzea izan da.

Epe labur eta ertainean hau gertatu baldin bada, luzera, lege aldaketa behar da normalizazioa lortzeko, eta agintariak euskara Erriberan indarrez bultzatzen ez badute, leinuen antzera iraunen du; hemen multxo txiki bat, han beste bat.

- 2.- Bai, egokiak iruditzen zaizkit, noski. Euskaltzaleak saiatu dira euskararen alde hainbat ekintza aurrera eramaten, baina euskalgintzak jaso behar izan duen eraso zaparrada

kontuan hartuta, ar-
gi dago ez direla

nahikoak izan. Euskaltzaleen aldetik planteatu diren aterabideak, oro har, betikoak izan dira: manifestazioak, sinadura bilketak, Korrika, Oinez...

Planteatu diren aterabideak bai, baina agian, azkenaldian egin diren euskararen aldeko deialdietan ez da ikusi gizarteko sektore bakoitzeko ordezkarien elkartasuna (Sadar futbol zelaiko «Bai Euskarari» ezik), denen indarrak batu eta lelo berberarekin kaleratzea: *Euskararik gabe Euskal Herririk ez*.

- 3.- Agintarien jarrera ezkorra eta bortitza ikusi ondoren «formula magikoren» bat beharko genuke Nafarroan, herriak eskatzen duen normalizazioa eta hizkuntz eskubideak eskuratzeko.

Jarrera honen aurrean ezinbestekoa iruditzen zait Nafarroako euskaltzale guztien inplikazio, elkarketa eta herri ekimena, indartsu, tinko, inongo zaputzik gabe egiten diren ekintza guztietan parte hartzeko konpromisoa.

Euskara berreskuratzeko aldarrikapenak sistematikoki temati-temati..., deialdiak Nafarroako herri txikietako txoko guztietara igortzea, gizarteko sektore guztietako taldeek —kirola, kultura, politika...— komunikabidetan egiten dituzten agerraldi guztietan euskaraz mintzatzea, eta ahal den neurrian beraien presentziarekin ekintzak bultzatzea, noski, hau Euskal Herri osoan. ¶

Paula Kasares

1.- Duela bortz urte inork gutxiak asma zezakeen zer heldu zitzaigun nafar euskaldunoi. 1997an Nafarroako Gobernua-
ren euskararekiko nolabaiteko permisibitatea eta sustapen
epelaren politika, euskararen hedapena galgatzea eta ha-
ren erabilera soziala ez sustatzea xede zuen hizkuntz poli-
tika batek ordezkatu zuen. Harez geroztik, Gobernuak de-
kretuz, aginduz, ekintzez... aldez edo moldez, euskarak
Nafarroako gizartean irabazia zuen tokiari mugak jarri ez
ezik, murriztu ere nahi izan du. Euskararen gutxiagotze
instituzional neurrigabearen hasmenta izan zen.

Estrategia kalkulatu da, ez berehala asmatua. Euska-
raren aldeko gizarte diskurtsoa baliogabetu eta aldatzera
zuzendua. *Orain arteko hizkuntza politika gehiegi izan da eta
Nafarroako gehiengoa diskriminatzen du erraten hasi zen
Nafarroako Gobernuburua. Hortik euskara dagokion leku-
ra berriz eramateko saioak etorri ziren euskaldunak gut-
xiengoa baitira Nafarroan eta ez dagokie gaztelaniadunen es-
kubide berberak izatea. Izan ere, euskara ez da nafar guztien
eskubidea, soilik ama hizkuntza dutenena, mendialdeko nafa-
rra. Areago, euskara sustatzearen atzean Nafarroaren iden-
titatea arriskuan jartzen duten interesak daude; horregatik,
euskara aldarrikatzen duten nafarrak ez dira fidatzekoak.
Gainera, dagoeneko Nafarroan euskara normalizatuta dago
eta euskaldunen egoera normala da. Orduan, Nafarroako hiz-
kuntz politika ofizialak diru publikoa atzerriko hizkuntzen az-
tertzeke eta sustatzeko erabiltzea zilegi da.*

Diskurtso instituzional horrek bi xede nagusi ditu:

1) Euskararako motibazio pragmatikoa ahultzea. Eus-
kaldunen hazkunde demografikoa gelditu nahi dute.
Hainbat nafarrek euskara ikastea edo seme-alabak euska-
razko eruedetan eskolatzea erabakitzen dute euskara jaki-
tearen abantailak bultzaturik, gaztelania eta euskara eza-
gutzearen balio instrumentalez sinetsirik. Motibazio hori

euskararen balio soziala azpimarratu eta elikatzen duen politika batek mantentzen du eta Nafarroako Gobernuaren erabaki anitzek motibazio pragmatiko hori ahuldu eta ito nahi dute, euskararen balio soziala eta prestigioa gutxituz, euskara ez dadila izan abantaila soziala eta ez dezala motibazio instrumentalik piztu. Euskara ikastea otu zaien nafarrek jakin dezatela euskara jakiteak ez diela abantailarik emanen eta ikasteagatik ez direla zerbitzu publikoak hizkuntza horretan hartzeko eskubidedun izanen.

2) Euskararako motibazio identitarioetarako lekurik ez uztea. Euskara Nafarroaren irudi instituzionaletik ezabatu dute. Instituzionalki Nafarroa elebakarra da eta hala hedatzen eta islatzen du nonahi. Nafartasunak ez du euskalduntasuna biltzen, areago, kontrajarrita baleude bezala azaltzen du Gobernuak. Euskara aldarrikatu eta eskatzea *politikoki ez zuzena* den jarrera politiko-zibikoa da: marjinala, nafartasunaren mehatxagarria, susmopekoea, bake soziala hausten duena. Hortik heldu da hizkuntz politikaren diru publikoak soilik euskarari ez lotzea eta atzerriko hizkuntzak lehenestea. Hortik heldu da euskararen erabilerari diru publikoz bermatu beharra ez balitz bezala jokatzeari, nork bere sakelatik ordaindu beharreko kapritxoa bailitzan. Bertzalde, egun Nafarroak populazio etorkina jasotzen du (dagoeneko, nafarron %4,4 da). Horrek, nafar euskaldunak portzentualki gero eta gutxiago izatea ekarriko du, eta Nafarroako Gobernuak eta erdararen interesekin bat egiten dutenek haien diskurtsoan probestuko dute: *Nafarroako euskaldunak ehuneko txiki bat baino ez dira*. Arrazoi kuantitatiboak oinarri hartuta murrizketa gehiagoren bidea irekiko dute, Nafarroan euskara eta euskalduntasuna gutxiengo ttipi baten hautua baizik ez dela argudiatuz, eta *Europari begira dagoen Nafarroa kulturانيتza osatzen duten kultura txiki guzietan bezala izatea dute, baina horretarako ez zaie gehiengoaren diru publikoa emanen*.

Hori da duguna, eta nola eragiten dio diskurtso horrek gizarteari? Dagoeneko, zenbait alorretan eragina nabaria izan da (D ereduaren eta helduen euskalduntzearen matrikulak). Administrazio arloko murrizketek Administrazioetik at ere badute eragina, gizarte arlo diferentek aise

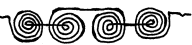
eragingarriak baitira. Euskararen erabilera gomendatzen ez duen giroa hedatu du Gobernuak, neurri disuasorio ezberdinak erabiliz (diru laguntzak...), eguneroko jokoan euskararen erabilera, elebitasuna bera, gomendatzen ez dutenak. Euskara gero eta arrotzago egin nahi du Administrazioak, eta horrek euskara hurbil ez duen eta praktikan euskararekiko nahikoa axolagabea den nafar erdal-dun arruntaren (nafarren gehiengoaren) pertzeptzioan eragina du.

2.- Eta zer eragin du euskaldunongan? Hori da, niretzat, benetan inportantea. Zer pentsatzen dugun, zer erraten dugun eta zer egiten dugun nafar euskaldunok. Ez gara nortasunik gabeko gutxiengo bat, ez gara soilik ehuneko ttiki bat (diskurtso politiko ofizialetik aurkeztu nahi gaituzten bezala), ez gara talde pasibo bat, gertatzen denaren aitzinean inolaz erreakzionatzen ez duena. Bere nortasuna eta bere buruaren pertzeptzioa duen komunitatea gara. Historikoki bere biziraupen eta birsortze soziokulturalerako estrategiak garatu dituen eta, orain arte irautea ahalbidetu duen erresistentzia modu ezberdinen subjektua izan dena.

Baina Nafarroako euskal hizkuntz komunitatea ahula da eta oraingo kinkan zail du gehiengoaren aitzinean sendo agertzea. Zail izaten zaio oinarrizko eskakizunetan bat etortzea eta diskurtso bateratua hedatzea (eta diskurtso diodalarik, ekintza ere erran nahi dut). Maiz, planteamendu sobera ideologizatuak karrikatzen ditugu, geure errealitate eta aldarrikatzen dugun utopiaren tartea neurtu gabe. Nafarroan euskaldunok %15 gara eta, nire idurikotz, garen gutxiengo hori sendotzea izan beharko litzateke lehenetasuna. Finean, komunitatearen birsortzerako ezinbertzeak diren egiturak, urtetako lanez sortuak, sendotu, orain bitartean gure biziraupen bermea izan baitira.

3.- Eta oraingo kinka honetan, nola eutsi? Euskal gutxiengoak bat eginik agertzeko ahaleginak egin beharko litzuzke, oinarrizko eskakizunetan guziz bat heldu den gutxiengo sendoaren irudia emateko. Eta bertako gutxiengo gisa espazio publikora, Nafarroako plazara, hala atera, oso eta

sendo, ez bereiz eta
makal orain bezala.

Hori da egiteko duguna, honetatik onik aterako bagara: euskal hizkuntz komunitatearen oinarritzko hitzarmena. Finean, geure erresistentzia aktibo edo eraldatzailea, egungo gutxiagotze egoera eraldatzera zuzendua, antolatu.

Eta zeren inguruan batu beharko ginatke? Oinarritzko definizio baten inguruan eta batasun horretatik diskurtso koherentea eratu: Nafarroako bertze hizkuntz komunitatea onartu eta harekiko parekotasuna eskatu (ez gaitzke ibil batzuk elebiko errotuluak eskatzen eta bertzeak elebiko errotuluen erdal hitzak ezabatzek). Eska dezagun geure lekua, nafar euskaldun izateko eskubidea. Gure aldarrikapenak duen indarra ongi probestu beharko genuke. Parekotasuna eskatzen dugu eta Gobernuak etikoki zail du bereizkeria justifikatzea, zail nafarren arteko parekotasunaren defentsaren inguruan egituratzen den diskurtso koherente bati dialektikoki gaitzetea eta bertako hizkuntz komunitate baten zokoratze historikoaren jarraipena argudiatzea. Abilak ere izan beharko genuke diskurtsoa egituratzen eta hedatzen, Gobernuak auzia planteatzen duen mailatik aldentuz eta eztabaida parekotasun eta eskubide zibilen alorrera eramanez. Nafarroan euskaldun izateko nahia eta eskubidea aldarrika dezagun ozen, dago-kigulako, bidezkoa delako. Heuscaldun den *nafar* oroc alcha beça buruya.¶

Iñaki Lasa

1.- 1986.eko abenduaren 15etik 16 urte bete ditu Vasconcearen legeak. Legea ez dago pentsatuta euskararen normalizazioa errazteko eta Nafarroako herritar guztien eskubidea den euskara ikastea eta erabiltzea bermatzeko. Legea egin zutenen asmoa ez zen urteetako errepresioaren ondorioz ordezkatzeko prozesua gelditzea eta egoera kezkarria zegoen eta dagoen hizkuntzari berezko garapena erraztea. Vasconcearen legea bultzatu zutenen asmoa oso bestelakoa izan zen: euskararen errealitatea Nafarroako esparru geografiko jakin batera mugatu nahi izan zuten lurralde osora hedatzea eragotziz. Euskarari muga gaindigaitzak jarri euskarak izaera sinbolikoa ez zuela gaindituko pentsatu zuten. Oker zeuden oso.

16 urte hauetan Euskalgintza gauza izan da, bitarteko urriak izanik ere, herritarren sostengu zabala eskuratzeko. Legeak ezarritako mugak aise gainditu ditu euskarak eta, gaur egun, herri ekimenari esker, helduen euskaldunze alfabetatzea, ikastolak, euskara taldeak eta, oro har, euskararen aldeko dinamika errealitate pozgarriak dira Nafarroa osoan. D erduek matrikulazio handia eskuratu dute azken urte hauetan eta milaka heldu aritu da euskaltegietan; ondorioz, belaunaldi berriak neurri handi batez euskaraz datoz eta euskaldunberrien lehen haur euskaldunzaharrak sortzen hasiak dira, horrek esan nahi duen guztia-ekin. Gainera, kalitatezko zerbitzu eta produktu ugari sortzeko gaitasuna izan du Euskalgintzak eta mugimendu erakargarri bilakatu da jende askorentzat.

Errealitate horrek behartu du UPN euskararen kontrako politika aktiboa martxan jartzera. Berrero ere, euskara gune geografiko jakin batean itxi nahi dute hedapena eragotziz, baina, oraingoan, suntsiketa politika erabiliz. Lotsarik eta kupidarik gabe joko dute euskararen kontra honek «Nafarroa desberdinduaren» proiektu politikoa ko-

lokan jartzen duelako ozenki. Azken 16 urte hauetan euskara ez da herritarrentzako kezka izan, ez da arazoa izan, naturaltasunez bizi izan du herritarrak normalizazio prozesua, eta horixe da euskaltzaleon aktiborik garrantzitsuenetarikoa. Beraz, euskara herritarren arteko gatazka bihurtu nahi izatea gu ahultzeko estrategia da.

Beraz, epe motz, ertain eta luzean politika horrek izan dezakeen eragina edo kaltea herritarren borondatearen araberakoa izango da, dudarik gabe. Gauza bagara indarrak batzeko, estrategia adosteko, erakargarriak izaten jarraitzeko, euskararen kontrako politika sustatzen dutenak politikoki higatzeko eta normalizazioa erraztuko duten proiektuak martxan jartzeko, aurrera egingo dugu eta kaltea ez da handia izango. Amore ematen badugu, ordea, gureak egin du.

- 2.- Gure uste apalean, ez gara ongi jokutzen ari, ez gara dago-kigun ardura gureganatzen ari. Egia da itotze ekonomikoaren politikak kalte handiak egiten dizkiela euskararen alde diharduten taldeei, egia da diru laguntzek hipoteka astunak ezartzen dizkietela talde batzuei, eta egia da euskalgintzak eskaintzen dituen kalitatezko zerbitzuek jende askoren eguneroko lana eskatzen dutela. Baina, hala ere, garrantzi handikoa da indarrak batzea, ikuspegi sektorialak gainditzea eta bakoitzak bere sailetik ikuspegi orokorrez jokatzeko batzen gaituzten plataformak indartzea, eta hori ez gara egiten ari.

Hizkuntz politika kaltegarri eta estrategiko baten aurrean gaude, ez kanpaina koiuntural baten aurrean. Zentzu horretan, erantzun koiunturalek ez dute arakastarik izango, indarrak erretzeko arriskua dugu ez badiogu erantzunari izaera estrategikoa ematen. Orain arte ez gara gauza izan datozen urteotan nondik jo behar dugun adosteko, egunerokotasuna gainditzeko eta denok batuko gaituen foro bat indartzeko. Bitartean, bakoitza bere aldetik erantzuten saiatu da, egoera gainditzeko norberaren indarrak nahikoa balira bezala edo norberaren arazoak pasabi-deetan konpondu ahalko balira bezala. Bakarka salbatzeko bideak denon ahultzea dakar.

Bereziki aipagarria da bide judizialak hartu duen gehiegizko pisua Gobernuaren hizkuntz politikaren kontrako erantzuna artikulatzean. Argi dago bide guztiak erabili behar ditugula asmo zitalak galgatzeko; baina, era berean, lan ildo horiek ez baditugu estrategia zabalago batean kokatzen aukera faltsuak sortzeko arriskua dugu. Ez dugu jokatu behar gurea ez den lurraldean bakarrik, eta justizia arloa ez da gure lurraldea, hor galtzeko guztiak ditugulako (ikus bestela Itoitzen gertatutakoa). Euskaltzaleok uste badugu bide judizialak bizitzen ari garen egoera gainditzeko lagunduko digula oso oker gaude. Arlo judizialean ditugun aukerak, arlo mediatikoan ditugunak eta, batez ere, herritarren sostenguari esker artikula dezakegun erantzuna dira epe ertain eta luzeko estrategia definitu behar dutenak. Garaiz gabiltza baina, era berean, esan behar dugu denbora faktorea ez dela gure aldekoa eta, ondorioz, ahal bezain pronto definitu behar dugu aurrera giteko bidea.

- 3.- Aurrera giteko estrategiak 4 zutabe garrantzitsu izan beharuko lituzke. Lehenengo eta behin, normalizazioari begira urrats errealak eman ditzakegu, batez ere, udalak inplikatzuz. Udalak dira herriarengandik gertuen dauden instituzioak, eta askotan alderdi hegemonikoek ezartzen dituzten politikak saihesteko aukera egon ohi da. Bestalde, herri ekimenez asko egin daiteke merkataritza arloa, kirol arloa, lan mundua eta abar normalizazioaren alde inplikatzeko konpromisoen bidetik, asko egin daiteke plangintza estrategikoen bidez udalerrira askotan, eta, nola ez, asko egin daiteke norbanakoek konpromisoak har ditzaten euskara ikasiz eta erabiliz. Herritarren borondatea tin-koa bada ez dago prozesua gelditzerik, moteldu ahalko dute, baina ez gelditu.

Beraz, bigarren zutabea, herritarren kontzientziazioa eta motibazioa lantzea da. Nafar Gobernuak zabaldu nahi duen herritarren arteko gatazka faltsua agerian utzi beharra dago. Ez dago erdaldun eta euskaldunen arteko gatazkarik, ez dago ingelesaren eta euskararen arteko gatazkarik. Euskaldunon hizkuntz eskubideak ez dira bermatzen, gure eskubideak zapalduta daude eta guk bakarrik aurkit-

zen dugu gure hizkuntzaz bizitzeko ezintasuna, horixe da arazoa. Errealitate hori gizarteratu beharra dago eta horrekin batera egoera gainditzeko alternatiba: hizkuntz eskubideak bermatu behar dira lekuan lekuko eta arloz arloko plangintzak bultzatuz, eta euskara ofizial izendatu behar da lurralde osoan.

Hirugarrenez, ezinbestean proiektuak sendotu behar ditugu. Itotze ekonomikoaren politikaren ondorioak arindu behar ditugu eta bideragarritasun ekonomikoa eskaini behar diegu martxan ditugun proiektu guztiei (euskaltegiak, hedabideak, ikastolak, bestelako ekitaldiak...), bide alternatiboak erabiliz eta elkartasunari dei eginez. Sektorak indartzeko denon inplikazioa beharrezkoa da, eta inoiz baino gehiago euskararen aldeko ekimenek gure elkartasuna eskatuko dute.

Azkenik, euskararen kontrako hizkuntz politikak ordain elektoralak ekarri behar du. Horretarako bide bakarra gizabanako guztiengana iristeko bideak artikulatzea da eta gezurrezko informazio ofizialari aurre egitea errealitatea ikusaraziz eta errudunak seinalatuz.

Zutabe horiek oinarritzat hartuz aurrera segitzeko aukera eman behar digun bide estrategikoa definitu eta adostu behar dugu. Gure desberdintasunak bazterrean uzteko unea iritsi da, hiperkritikoek kritikez gain proposamenak ere egin beharko dituzte eta, azkenik, denok batera abiatzeko gutxieneko ahalegina eskaini behar dugu. Hala bedi. ¶